

A photograph of a person wearing a vibrant red, textured dress, captured in a dynamic pose as if dancing. The dress has a wide, flowing skirt. The person is wearing black shoes with white soles. The background is blurred, suggesting an outdoor setting with other people.

El patrimoni festiu de Manresa

La Dansa

Materials per a la seva història

Ajuntament

de Manresa

El patrimoni festiu de Manresa

La Dansa

Materials per a la seva història

TEXT

Glòria Ballús Casòliva

FOTOGRAFIA I IMATGE A CURA DE

Genís Sáez Molina

AUDIOVISUAL

Ramon Riu Martínez

AMB LA COL·LABORACIÓ DE

Juan Damián Martínez

Joan Manel Miquel

Amb el suport de:

Col·laboren:

Editen:

FARELL EDITORS

Mn. Joan Orriols, 79
08295 Sant Vicenç de Castellet

AJUNTAMENT DE MANRESA

Plaça Major, 1
08241 Manresa

ESBART MANRESÀ

DE L'AGRUPACIÓ CULTURAL DEL BAGES

Talamanca, 15
08241 Manresa

Primera edició: novembre de 2009

Reservats tots els drets. No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre amb qualsevol tècnica o mitjà, inclosa la fotocòpia, sense permís conjunt, previ i per escrit, dels respectius titulars dels drets d'autor.

- © Glòria Ballús Casòliva, pel text.
- © Genís Sáez, Glòria Ballús, Juan Damián Martínez, i els arxius de Vicenç Orriols, Josep Manuel Reverte, M. Montserrat Circuns, Pepita Prat, Mercè Jaltar, Josefina Caball, Xavier Jovés, Esbart Manresà, Esbart Dansaires Manresans, Associació per la Dansa Estudi Folck, Escola d'Olga Roig, Escola Roser, Frak Manresa, Swing Manresa, CEBManresa, Associació Catalana de Dansa Lliure, Cos i Dansa, Casa de Andalucía en Manresa, Grup Sardanista Dintre el Bosc, Esbart Català de Dansaires, Arxiu Comarcal de Manresa, per les imatges.
- © Ramon Riu Martínez (Mèdiadavid Produccions), per l'audiovisual.
- © Farell Editors, Ajuntament de Manresa i Esbart Manresà, per l'edició.

Disseny i producció: Farell

ISBN: 978-84-92811-06-9 (Farell Editors)
978-84-87202-44-5 (Ajuntament de Manresa)
D.L.: B-42.353-2009

*A tots els dansaires, que segueixin sempre
el ritme de la música amb el cor i els peus.*

Salutació

Fa un segle, Manresa va viure uns anys d'activitat intensa en el terreny de la recuperació de les tradicions, entre les quals, la dansa va tenir un paper molt rellevant. La primera ballada de sardanes, el 1904, o el naixement del primer esbart, el 1909, són una mostra de l'eferescència que es vivia aleshores. Al llarg de més d'un segle, aquesta inquietud inicial ha donat lloc a multitud de noves iniciatives, algunes de les quals han hagut de superar moments especialment adversos com la Guerra Civil o la llarga dictadura.

La dansa és bellesa i és harmonia; és sentiment i és expressió; és inspiració i és treball disciplinat. La dansa tradicional és, a més, un patrimoni col·lectiu que allotja una emotivitat popular difícilment traduïble a paraules. Són els dansaires que, amb el seu moviment, amb les seves coreografies, són capaços de comprendre'n i transmetre'n el sentit de generació en generació. La fugacitat de la seva expressió converteix la dansa en una herència fràgil que entitats avui centenàries, juntament amb altres que s'hi han anat afegint més tard, han preservat i enriquit al llarg del temps.

Manresa compta amb balls propis per a la imatgeria de la ciutat i per al bestiari del Correfoc; amb quatre esbarts que conreen la dansa tradicional catalana i la divulguen dins i fora del país; i amb un munt de centres de formació que, des de l'ensenyament de la dansa clàssica, han anat evolucionant a noves disciplines d'acord amb les darreres tendències. També, amb el ball esportiu, la ciutat ha conquerit fites importants arreu del món. De fet, algunes de les escoles més prestigioses d'aquesta modalitat de dansa són manresanes.

Una col·lecció sobre el patrimoni festiu de Manresa no podia passar per alt el pes important que ha tingut i té la dansa a la nostra ciutat com a vehicle d'expressió, sigui de la tradició popular o clàssica, sigui de les inquietuds dels nous temps. Els seus vincles amb la festa són innegables: la dansa fa festa; la dansa és festa. L'edició d'aquest volum deixa constància de la riquesa i l'arrelament d'aquesta modalitat artística a la ciutat, bo i fent un reconeixement a tots aquells que amb el seu treball han contribuït i contribueixen a donar-hi continuïtat.

JOSEP CAMPRUBÍ I DUOCASTELLA
Alcalde de Manresa

La dansa a Manresa, una il·lusió compartida

Manresa ha tingut, i té encara, un patrimoni festiu ric i divers, com es contempla en els ja quatre exemplars d'aquesta col·lecció. I una part important d'aquest patrimoni el constitueix la dansa. Festa i tradició popular no es poden entendre sense la música i el ball.

A Manresa, l'expressió de la cultura i la tradició a través de la dansa té una llarga història. Trobem documents que ens ho expliquen. Des de fa ja més de cent anys, una munió de persones ha dedicat els seus esforços i les seves il·lusions a recuperar les danses tradicionals, expressió d'un poble, i a mantenir-les vives a partir de la innovació. Els esbarts manresans van ser pioners a Catalunya i van establir relacions amb altres esbarts també capdavaners en la recuperació de les nostres arrels tradicionals. Amb la dansa, Manresa s'ha fet un lloc a la història.

A través de la història de les associacions i les entitats vinculades a la dansa es pot copsar la trajectòria de la ciutat en el darrer segle, ja que la participació a les entitats exemplifica la manera de fer de la nostra societat, les aficions, les il·lusions, les reivindicacions... Tot un entramat de relacions socials en el marc dels diferents moments històrics.

I aquestes relacions van encara més enllà del fet local i l'afició a la dansa ens agermana amb altres gents, amb altres tradicions, amb els nous ciutadans que ens aporten la seva cultura. Tal com veureu, el panorama d'entitats i escoles de ball de Manresa s'amplien modalitats i divers com la mateixa societat. Amb la dansa, Manresa s'ha fet un lloc en el món, i el món, a Manresa.

Com podreu observar en llegir el llibre, l'autora ha fet una acurada recerca històrica i un gran esforç de síntesi i de precisió per explicar processos i relacions a voltes complicats i sempre delicats. Se li agraeix el treball de compilació, que era molt necessari en aquest camp, i la redacció clara i entenedora. A més se li nota la cura i el sentiment amb què ha escrit aquestes pàgines.

Vagi per tots, protagonistes i autora del llibre, l'encoratjament més sincer per seguir endavant amb la seva tasca perquè, així, els futurs manresans i manresanes puguin conèixer i seguir participant i gaudint d'una de les expressions més genuïnes de la nostra cultura, de la nostra tradició.

IGNASI PERRAMON I CARRIÓ

Regidor de Cultura

Ajuntament de Manresa

Ballar i fer ballar

Heus aquí un llibre necessari, un llibre sobre la dansa a Manresa. Contra la condició efímera de cada ballada, Glòria Ballús ens aporta un treball que fixa continguts i efemèrides de la història de la dansa a la ciutat. Però, sobretot, em penso que la seva lectura proporciona elements per a la reflexió sobre la dansa tradicional i el paper que ha tingut els darrers cent anys al nostre país. I això és important.

D'una banda, ens demostra que les danses tradicionals no són objectes de museu sinó una activitat de les persones. Em diran que és una obvietat, d'acord. Però a vegades cal recordar-ho: més enllà de l'espectacle, la dansa tradicional és abans que res una activitat que posa en joc persones, que les aplega i que ho fa per aconseguir transmetre emocions. Aquest primer valor associatiu –amb una densitat força impensable en d'altres ciutats de Catalunya– permet adaptar-se a les circumstàncies socials canviants i fins pot col·laborar a transformar-les. Hi ha una força social, doncs, d'aquest associacionisme cultural. I hi és encara que a vegades no sigui explícita.

La dansa tradicional, aleshores, no és tant un objectiu en sí mateixa sinó, especialment, un mitjà. Creatiu, és clar. Però també participatiu, que s'implica. Ballar i fer ballar, i fer-ho amb l'objectiu que la gent surti i es trobi, i gaudeixi amb la dansa. El resultat és un patrimoni viu, i prou dinàmic com per conviure amb la diversitat que l'envolta, fins aprofitant les modes i els nous estils. De la sardana al *breakdance* passant per la salsa o el *country*... Al capdavant, sóc un més dels que pensa que ens falta recuperar el goig de cantar i ballar, perquè cantant i ballant bona part dels nostres maldecaps no ho són tant: els individuals i els col·lectius. Hi ha millor fórmula comunitària que la de ballar plegats? Penseu si no en l'experiència de la darrera festa major, una proposta que consigna a la memòria de cadascú –de cadascun dels balladors– un utilíssim sentiment de pertinença...

I doncs, la dansa, el ball, acostuma a formar part de les històries col·lectives. També de Manresa. I això mereix reconeixement i suport. Amb estudis tan valuosos com el que ara tenim a les mans. Amb propostes nacionalment tan necessàries com el futur *Centre de la dansa tradicional catalana*, que basteixi una xarxa d'espais de trobada per a la diversitat de manifestacions que componen la dansa tradicional catalana. Una xarxa capaç de treballar amb gent diferent i amb voluntat d'acostar-se a tothom. Transmissora d'informació, generadora de noves pràctiques. Que afavoreixi la cooperació i la coincidència d'interessos.

Al capdavant, ballant, cantant, tenim novament el repte i l'oportunitat d'utilitzar la cultura popular com l'espai compartit, el punt de trobada de tanta i tanta gent que són d'edats, d'idees i d'orígens diferents. Per a teixir la xarxa de relacions i de valors que ens semblen importants de tenir en compte els propers anys. Per a la nova societat, aquest nou país més culte, més ric, més just... que ens agradaria forjar.

RAMON FONTDEVILA I SUBIRANA
Director del Centre de Promoció
de la Cultura Popular i Tradicional Catalana

Introducció

Enguany l'**Esbart Manresà**, el primer esbart a la ciutat, celebra el seu centenari. És un esdeveniment significatiu i únic, perquè molt poques ciutats de Catalunya poden fer celebracions equiparables a aquesta, amb tot el que representa.

En nombrosos programes trobem explicacions sobre les primeres sardanes que varen ser interpretades i ballades a la ciutat l'any 1904, així com del seu primer esbart. En publicacions sobre la història de Manresa també hi ha referències de danses i de balls, dades d'entitats que hi estan relacionades i sobre músics –compositors i intèrprets–; a més a més inclouen fotografies antigues en les quals es pot veure que els manresans “ballaven”.

Frederich Soler i Camillo, en *Etimologia del nom Manresa. Costums manresanas* (1901), ens parla, per exemple, sobre els balls que s'havien interpretat. L'historiador Joaquim Sarret i Arbós, a *Ethologia de Manresa* (1901) i a *Història de l'Estat polític-social de Manresa* (1924), parla del *Ball de bastons*. I a la segona meitat del segle xx Francesc Soler Mas dona una àmplia visió de les danses tradicionals i de la sardana en els seus nombrosos escrits, entre els quals cal destacar el seu llibre *La sardana a Manresa* (1995).

De la primera meitat del segle xx coneixem dues figures manresanes importants en el món de la dansa: Josep M. Gassó i, especialment, el seu amic Joan Rigall, figura puntal en el desenvolupament dels esbarts a Catalunya. Ambdós es varen relacionar amb el conegut folklorista barceloní Aureli Capmany, autor de nombroses publicacions a l'entorn de la sardana i de les danses catalanes.

A la ciutat veiem un important moviment sardanista que desemboca l'any 1909 amb la fundació de l'**Esbart Manresà** i tres anys després amb la de l'**Agrupació de la Dansa**. Hauran de transcórrer més de quaranta anys fins que neixi un nou esbart, el del **Casal Cultural de Dansaires Manresans** (1953), al qual posteriorment s'hi afegiria el **Grup de Dansa Cor de Catalunya** (1986). L'últim en aparèixer, ja a començament del segle XXI, ha sigut l'**Associació per la Dansa Estudi Folck** (2006).

A tot això cal afegir les escoles de dansa i de ballet, que a partir dels anys cinquanta del segle passat han anat proliferant amb una forta empena i amb un alumnat molt considerable i entusiasta. No podem oblidar aquelles entitats que ensenyen balls esportius o de saló, en la seva gran majoria de creació recent, i d'altres entitats que practiquen el ball

amb un caire més lúdic. Cal tenir en compte que fins i tot les figures de la imatgeria de la ciutat i el bestiar del Correfoc, que desfilen en les festes més assenyalades, tenen balls amb música i coreografies pròpies.

Malgrat la seva riquesa, manca una visió general de què ha estat la dansa a Manresa al llarg dels darrers cent anys, que englobi tant els seus aspectes històricsocials com els musicals i artístics, buit que és el que aquí ens proposem cobrir.

Tenim un panorama molt ampli per mostrar, encara que la tasca no es presenta fàcil, a falta d'una cronologia i una relació exhaustiva de les activitats de cada entitat. També falten per concretar els repertoris que s'han ballat i saber com i qui triava les danses i qui eren els seus autors. Ningú ens ha parlat encara de les instrumentacions i els arranjaments dels ballets, de les cobles manresanes i els seus membres, ni dels grups instrumentals que tradicionalment han acompanyat ballets i danses. Cal també conèixer coreografies i coreògrafs.

Davant d'aquesta gran perspectiva s'entén que el nostre treball es limiti a oferir una primera aproximació a *La dansa a Manresa*, que esperem poder ampliar en un futur immediat. En primer lloc oferirem uns antecedents de les entitats que han tingut com a principal objectiu la dansa. Ens referirem al seu repertori més antic i sobretot al *Ball de bastons*, i donarem una visió general de la sardana (a la qual li dedicarem una altra publicació), així com de les danses de les figures de la imatgeria i el bestiar del Correfoc.

A continuació, i en un segon apartat, farem una ressenya de les activitats dels quatre esbarts que segueixen vius a la ciutat, a més de la desapareguda Agrupació de la Dansa, i acabarem amb una explicació global de les escoles de dansa i de ballet.

La principal finalitat d'aquesta publicació és mostrar la gran activitat dels esbarts de la capital del Bages i, alhora, retre homenatge a la gran quantitat de dansaires que, des de fa molts i molts anys, han mantingut vives les danses tradicionals de Manresa i, per extensió, de Catalunya –les antigues i les noves– fins arribar a avui en dia.

Des de començament del segle passat les danses mostraven el que s'havia recollit en els treballs de camp. Les primeres que es van ballar foren les recollides en les comarques pirinenques per Mn. Vicenç Bosch i Enric Vigo, que foren premiades pel Centre Excursionista de Catalunya en la Festa de la Música Catalana, els anys 1906 i 1908, respectivament. Amb el pas dels anys, i com és natural, aquestes danses es varen anar ampliant al mateix temps que evolucionaren.

En l'etapa de la postguerra, a més, les danses varen tenir un important valor de resistència política al franquisme, sobretot per part de les entitats que les organitzaven, que feren perdurar les tradicions hereta-

des dels seus avantpassats. No obstant això, hi ha opinions que discrepen d'aquest paper o, si més no, hi afegeixen el que també va fer la Secció Femenina de la Falange Espanyola en la seva voluntat de mantenir viu el folklore de les diferents regions de l'Estat espanyol. No està de més recordar que quan l'interpret era una entitat diferent a l'"oficial" corria el risc de ser penalitzada en funció del repertori que interpretava.

Des de la instauració de la democràcia a casa nostra, les danses tradicionals tenen el valor afegit de mantenir la connexió amb les seves arrels, alhora que s'adapten a la nova societat amb la ferma voluntat de perdurar en el temps. Veiem, fins i tot, com neix un nou repertori que és molt possible que, d'aquí a uns anys, esdevingui tradicional, i que engloba totes aquelles cultures que d'uns anys ençà arriben a les nostres terres.

No cal dir que les entitats manresanes dedicades a la dansa, així com tots els seus membres, tenen com a lligam comú el seu entusiasme envers l'activitat que practiquen: la dansa. Això els fa superar-se dia a dia, i es reflecteix en premis i guardons obtinguts arreu, que porten el nom de Manresa més enllà de les nostres comarques i fronteres.

GLÒRIA BALLÚS CASÒLIVA

Les danses i els balls

Per endinsar-nos en el tema i fer una pinzellada general, podem dir que és difícil explicar què és la dansa i per què es balla. Si en fem una definició, la dansa és una expressió cultural, és un llenguatge amb moviments instintius que no té un sistema de notació universal, com la música, i, a més de la seva fugacitat, és una expressió artística irrepetible.

Des de l'antiguitat, l'ésser humà ha tingut sempre l'instint natural d'exterioritzar la seva alegria i la seva pena amb el moviment del propi cos, al compàs de la pròpia veu o d'una melodia. Seguint les diferents civilitzacions de forma general, podem veure que les persones han dansat o ballat sempre i a tot arreu, indistintament de l'edat o del seu estatus social.

Majoritàriament les danses són ballades col·lectivament. Hi ha danses ballades per persones del mateix sexe, però en general estan formades amb parelles mixtes (home-dona), seguint la forma rotllana i/o cadena (oberta o tancada) amb els balladors que s'agafen de les mans. Els coreògrafs són els que han organitzat les tipologies i els models dels balls i els passos de cada dansa.

Des del segle xx la dansa popular i tradicional ha estat present a Manresa, com en altres indrets del país. Ha estat un element clau i generador de diferents col·lectius que han sorgit al seu entorn, com les colles sardanistes, els esbarts i les agrupacions, de caire totalment altruista i de significació catalanista, per mostrar les arrels i mantenir-les.

En aquests col·lectius, la dansa es mostra des de diferents aspectes que també són generals. La dansa forma part del país i ha tingut un marcat caràcter de reivindicació. La dansa mostra, com en una fotografia, la col·lectivitat que la balla i reflecteix els canvis socials, econòmics, polítics i morals de la societat i la seva evolució. La dansa es pot utilitzar com a recurs pedagògic i, a més, té una significativa funció social per afavorir la relació i la dinamització cultural i social dins un marc territorial. La dansa està lligada a un indret propi que fa que en sigui representativa i tingui valors de pertinença.

A més, com a element social i socialitzador, es troba en aquests diferents col·lectius. En aquest sentit, Montserrat Garrich, dansaire i investigadora de l'Esbart Català, reivindica el ball i la dansa com a "part fonamental de la història de qualsevol col·lectivitat, com element intrínsec de l'evolució de la humanitat". Per altra banda, Maria Antònia Juan, en el llibre *Dansa tradicional catalana*, s'hi refereix com "un acte

social a través del qual s'expressa i es reforça el manteniment de les estructures socials, afavorint l'exteriorització de determinats estatus o corporacions". També la podem veure com un dels més importants elements de la festa, formant part del patrimoni festiu de cada celebració.

Cal valorar, també, l'aspecte sonor de la dansa, a partir de la melodia i dels instruments que l'executen. Com diu l'etnomusicòleg Josep Crivillé, a *Música tradicional catalana. Danses*, "les músiques dels balls, danses, ballets, sardanes, corrandes, etc., formen un cos i un sector de repertori de valor molt concret i significació definida".

Les danses antigues

A Manresa tenim constància documentada de danses i balls que es ballaven des de molt antic, d'abans del segle xx.

Frederich Soler i Camillo fa una explicació detallada dels balls i de la indumentària. Ens parla del *Ball de bastons*, *La Bolangera*, *Ball del ram i de la coca*, *Ball del rossinyol*, *La contradansa i altres balls antics*, *Boleras*, *La patriota*, *Ball de noies*, *Ballet de Déu* i *Ball dels gitanos*, dient que fa "la descripció d'alguns balls antics que ara gairebé no es ballen, i alguns d'ells talment oblidats".

També esmenta les colles de ball que recorda: La Palma, Clavell, L'Estella, Carn i Os, Favets i Tremendos, que tenien la diversió de ba-

Esbart Manresà. *Ball del rossinyol* (26 de setembre de 2009)

llar en sales tancades, però també en carrers i places al so d'un violí o d'un clarinet.

Malgrat l'interès que té aquesta ressenya, em referiré al **Ball de bastons**, que ha tingut la tradició més llarga de tots aquests balls esmentats, i és l'únic que ha arribat fins als nostres dies, encara que amb intermitències.

Segons Soler i Camillo hi havia dues colles de bastoners: els d'Amunt i els d'Avall. Els d'Amunt, amb bandera blava, eren els de les Escodines, els Favets; i els d'Avall, amb la bandera vermella, eren els Tremendos.

Cada colla estava formada per homes, amb grups de quinze a vint, amb un abanderat i portaven unes calces amples i blanques amb uns camals plens de cascavells. En general tenien de vint a trenta anys i gairebé tots eren pagesos. Cada bastoner portava dos bastons molt forts i gruixuts amb una llargada de tres pams. Segons remarca, el ball era molt bonic i feien com si lluitessin, picant els bastons uns amb els altres al compàs de la música, que solia ser un xotis tocat per un violí o per una gralla o tarota. En referència a la forma de ballar, deia que calia molta lleugeresa i atenció per les variades figures i ràpids moviments que es feien. El costum era ballar-lo davant d'una processó.

A més de les evolucions, també feien el *Ball de la faixa*, que consistia a agafar una faixa per un cap i entortolligar-la fins a tenir la forma de capçana, seguint el compàs de la música, i un bastoner hi feia la figuereta, i es tornava a desentortolligar la faixa.

La primera data documentada del *Ball de bastons* la dona Joaquim Sarret i Arbós, que el situa l'any 1753, i diu que es ballava davant la processó de Corpus: "els bastoners, que ballaven al so dels cascavells i d'un destrempat violí, que tocava un home del poble". Després també esmenta que, en el segle XIX, es ballava per la Festa Major.

En l'explicació, Sarret i Arbós hi afegeix que portaven un barret rodó adornat de cintes i plomes de diversos colors. El director de la colla portava una bandereta de seda guarnida de flocs de plata i *kantiqüeles* amb el distintiu de la confraria o colla a la qual pertanyien.

Segons esmenta, l'any 1843 hi hagué una disputa entre dues colles de *Ball de bastons*, per la preferència d'anar a prop del Santíssim, a la processó de Corpus. Per evitar discussions i calmar els ànims, que també estaven excitats per competències polítiques, la corporació municipal acordà que s'alternessin cada any i així podien ocupar el lloc més preferent a la processó. Segons aquest historiador s'extingiren les colles de *Ball de bastons* a finals del segle XIX.

El 1920 l'humanista manresà Oleguer Miró donà informacions d'aquest ball al folklorista Aureli Capmany, dient que "la música era tocada amb cornamusa per Genís Santasusagna, d'uns 70 anys, veí de

Ball de bastons (1955)

Ball de bastons al parc de l'Agulla. Gran Festa de la Cultura Popular Catalana (7 de maig de 1995)

Sant Joan de Vilatorrada, amb la qual acompanyava el ball de nans i els camil·lares”.

Més endavant, a la segona meitat del segle xx, es tornà a formar un grup de bastoners, segurament impulsat per la gran tradició bastonera de la comarca del Bages. Són els mateixos dansaires de l'Esbart Manresà que formen el Grup de Bastoners, que van actuant a intervals. Veient fotografies de l'arxiu de Vicenç Orriols podem dir que en les formacions dels anys 1945 i 1955 el grup estava acompanyat per un aeròfon (possiblement un instrument de doble llengüeta). El 1945 fins i tot hi havia un timbaler.

Més actualment, l'any 1991, el *Ball de bastons* el tornem a trobar relacionat amb l'Esbart Manresà. Reapareixen amb el nom de Bastoners de Sant Jordi

de Manresa, i desenvolupen diverses actuacions, com en la inauguració dels Jocs Paralímpics de Barcelona 92, conjuntament amb els Cavallets de Manresa.

L'any 1998 el Grup de Bastoners passà a ser una secció de la mateixa Agrupació Cultural del Bages. El seu repertori bastoner, per gralla, era general: *L'àguila de Vilafranca, Passi-ho bé, El senyor Ramon, La manta al coll, Galop de cortesia, El ball francès, El ball de la civada, El gegant del pi, El dos i quinze, Joan del Riu*, etc.

Organitzada pels Bastoners de Sant Jordi, l'any 1999, Manresa va acollir la 24a Trobada Nacional de Bastoners de Catalunya, en la qual participaren quaranta-vuit colles. Al final, totes les colles conjuntament varen ballar *A la meva nina*, del compositor Lluís Bosch i Daniel. Molt

adient per ser ballada, encara que escrita per a flauta, dos oboès, dos clarinets i dos fagots, una instrumentació no habitual. Aquesta obra forma part del CD *Músiques de Manresa... de festa*.

Malgrat les moltes intermitències, els bastoners manresans tenen una llarga tradició i van mantenint l'activitat puntualment.

Trobada de *Ball de bastons* (1999)

El Ball del rossinyol i el Ball de la Bolangera de Manresa

L'Esbart Manresà, en aquest any de celebració del centenari, ha volgut oferir a la ciutat dos balls amb la intenció que formin part del nostre patrimoni cultural i tradicional. A la vegada, amb l'interès que fossin unes danses participatives, per ser interpretades, cada any, per la Festa de la Misteriosa Llum i per la Festa Major.

En record de les danses antigues de Manresa, s'inicià un treball de recerca dels balls antics. El director de l'Esbart Manresà, Joan Manel Miquel, en seleccionà dos que fossin representatius i poguessin ser ballats per tothom: el *Ball del rossinyol* i el *Ball de la Bolangera de Manresa*, i remarcà: "Busquem una ballada natural i espontània i amb la voluntat de repetir-la, cada any, en les dues festes més significatives de la ciutat".

A més de les referències que dona Soler i Camillo, el *Ball de la Bolangera* va ser interpretat en la primera actuació de l'Esbart Manresà, el 7 de febrer de 1909, i per l'Agrupació de la Dansa, el dia de la seva presentació l'1 de maig de 1910.

La Bolangera

LA BOLANGERA DE MANRESA

Instrumentació: Jesús Ventura
Coreografia: Joan Manel Miquel

El *Ball del rossinyol* és un ball pla, senzill, de ritme ternari, ballat en parella i més aviat reposat. *El Ball de la Bolangera de Manresa* és un ball rodó, de ritme binari, més animat, amb un final improvisat perquè tot el públic hi pugui participar. Balls que han estat instrumentats per Jesús Ventura i enregistrats per la Cobla Mediterrània, amb coreografia de Joan Manel Miquel.

Monument a la dansa d'arrel tradicional (2009)

Després d'haver organitzat diversos tallers d'aprenentatge, amb gran èxit de participació, s'estrenaren, a la plaça Major, el diumenge de Festa Major. Foren ballats pels dansaires de l'Esbart Manresà i amb dansaires d'altres esbarts, de colles sardanistes, d'escoles de dansa, i de manresans que també s'hi varen voler afegir.

En la versió per a esbart, han estat interpretats en l'acte d'inauguració del *Monument a la dansa d'arrel tradicional*, el dia 26 de setembre. Una escultura representativa del manresà Ramon Oms, col·locada a la plaça Gispert, que l'Esbart Manresà ha ofert a la ciutat, amb motiu del seu centenari.

La sardana

La forma de dansa circular –oberta o tancada– agafant-se de les mans, en la qual podríem incloure la sardana, té un origen molt primitiu. En trobem referències en el capítol XVIII de la *Illiada*, d'Homer –segle VIII aC–:

[...] Allà minyons i donzelles que bous per dot exigien s'agafaven les mans per sobre els canells i ballaven. [...] Doncs es posaven a córrer amb peus experts, tal com eren: com quan un terrisser la roda a les mans ajustada prova que prova, assegut, per si li va bé; de vegades tots feien ratlla corrent, que anaven els uns vers les altres. Molt de públic tenia l'amable rotllana. [...]

Aquesta dansa, que trobem anomenada en un principi com a *ball rodó*, *cerdana* o *sardana*, ha interessat a nombrosos estudiosos i folkloristes. Una gran quantitat de publicacions aporten informacions sobre el seu origen, sobre la manera de ballar-la, sobre els diferents compositors i, també, com a fet musical, literari i social. Cal destacar l'àmplia definició que fa el musicòleg Francesc Pujol en el *Diccionari de la Dansa* (1936).

A Catalunya les primeres referències són molt antigues, les trobem en el *Llibre Vermell de Montserrat* –codi miscel·lani, escrit en pergamí a finals del segle XIV–, que anota “a ball redon” a tres fragments, *Ballada dels goytxs de Nostra Dona en vulgar cathallan*, *Cuncti Simus i Polorum Regina*. És la font més important sobre el ball popular durant l'edat mitjana.

El pare dom Gregori M. Sunyol en *El cant dels romeus* (1917) també es refereix als cants i les danses que interpretaven els romeus a Montserrat, en el segle XIV, al voltant de la plaça. En el segle XVIII el Baró de Maldà, en el seu *Calaix de sastre*, també fa repetides referències de la sardana.

Segons Aureli Capmany, el nom de *sardana*

Grop Patri. Colla sardanista (1920-1924)

Grup Sardanista Dintre el Bosc (1962)

es va començar a utilitzar a finals segle *xvi* i va aconseguir ser una de les danses senyoriales de moda del segle *xvii*.

La sardana actual podem dir que va néixer a l'Empordà a mitjan segle *xix*, i sembla que va arribar a Barcelona gràcies a un grup d'empordanesos que la ballaven davant del Cafè de les Set Portes. L'èxit popular que va aconseguir la sardana de l'òpera *Garin*, de Tomàs Breton, estrenada al Gran Teatre del Liceu de Barcelona l'any 1850, també va col·laborar en la seva divulgació i molt ràpidament va ser interpretada per bandes i orquestrines.

Una figura cabdal fou Pep Ventura. No podem dir que fos l'inventor de la sardana (actual o llarga), però va contribuir decisivament en la seva expansió per tot Catalunya durant el segle *xx*. Ventura era dansaire i compositor (ja va estrenar la sardana *Marinada a l'Empordà*, l'any 1865), però sobretot era intèrpret de tenora, i la va introduir a la formació instrumental existent fins llavors (anomenada "Cobla de Tres Quartans") i passà a ser la que majoritàriament interpretava les sardanes.

Per la seva consolidació foren decisives les associacions anomenades Foment de la Sardana, que es fundaren en diverses poblacions de Catalunya –a Manresa l'any 1907. Eren entitats que organitzaven concerts, conferències i ballades. Cal destacar, també, el paper dels orfeons, com l'Orfeó Català, i les societats corals de Catalunya, que les cantaven. Fou de les primeres *Lo pom de flors*, de Josep Anselm Clavé, estrenada el 1859.

L'ambient sardanista a Manresa va començar a principi del segle xx. La introducció de la sardana és degué a un grup d'entusiastes (pràcticament el mateix que havia promogut la fundació de l'Orfeó Manresà i el Centre Excursionista de la Comarca de Bages), encapçalats per Josep Esteve i Seguí i amb personalitats importants de la societat manresana, com el diputat a Corts Leonci Soler March, el metge Josep Arola, l'humanista Blai Padró, Andreu Pons Santacreu, Josep Jordana Vernet, Antoni Serra Casanovas, Josep Noguera i Enric Òrrit, entre d'altres, a més de la important col·laboració de Concepció Piniella.

La senyora Piniella, que ja havia ballat sardanes, va ser la primera d'ensenyar-ne als dansaires, el 1903, en les vetllades literàries i musicals que se celebraven a la Lliga Regional, a la plaça Major, núm. 3. Les ballades es començaren al so del gramòfon o del piano –que tocava ella mateixa– amb la col·laboració d'alguns empordanesos residents a Manresa. Un estol de nois i noies s'hi varen apuntar, segurament per la novetat que representava i la possibilitat de relació social.

Els sardanistes es varen anar perfeccionant tècnicament i el nombre de balladors es va anar ampliant. El fort engrescament que hi havia portà a la contractació d'una cobla empordanesa, l'any 1904. Sis anys després la ciutat en tindria una de pròpia i de llarga trajectòria, que més endavant s'anomenaria La Principal de Bages.

El punt de partida, podríem dir oficial, de la sardana a Manresa és l'any 1904. Segons el diari *El Pla de Bages*, els dies 26 i 27 d'agost, es reuní una “extraordinària concurrència a la plaça Major per assajar les populars sardanes, celebrant el renaixement de tal bella diversió”.

Les primeres sardanes que s'interpretaren foren el dia 29 d'agost de 1904, a la plaça Major, dins els actes de la Festa Major. La banda municipal va recórrer els carrers executant un pasdoble, com era costum, per anunciar la Festa Major. A la plaça, hi hagué la tronada i la banda municipal, coneguda pel nom de La Alianza i dirigida per Francesc Vallès Estany, interpretà –segons el programa– obres del seu repertori entre les quals hi havia dues sardanes *La fira d'Olot* i *La pubilla* (ambdues d'Antoni Agramont) que foren “frenèticament aplaudides per la nombrosa concurrència”, com indica la ressenya del diari. El mateix dia, al vespre, a la Plana de l'Om, la

Inauguració del monument a la Sardana (1963)

cobla La Principal de Santa Coloma de Farners tocà les sardanes *Toc d'oració* i *Per tu ploro*, de Pep Ventura, i *La pubilla empordanesa*, de Josep Serra.

L'endemà, acabat l'ofici a la basílica, a la plaça Major, la mateixa cobla tornà a interpretar sardanes. També actuà en el teatre Conservatori, dins el concert de l'Orfeó Manresà, a causa del gran interès que s'havia despertat. Segons *El Pla de Bages*, del dia 31 d'agost:

[...] "se ballaren les sardanes que tan d'entusiasme despertaren el dia abans. Malgrat el poc temps que els sardanistes tingueren para ensinistrarse foren executades amb molta precisió. Els entusiastes d'aquesta bella diversió se multiplicaren i donava goig veure com renaixia una de nostres tradicions més belles a l'escalf del patriotisme i generositat d'una colla de joves aimants de les coses de la terra".

Així, la banda municipal manresana i una cobla empordanesa foren les dues formacions que tocaren les primeres sardanes a la ciutat, amb un repertori representatiu i de destacats compositors.

El dia 16 de setembre de 1906, un grup de joves sardanistes encapçalat per Blai Padró, incansable divulgador de la sardana, es reuniren al primer pis del carrer de la Canal, núm. 26, per constituir una nova entitat. L'endemà, el diari *El Pla de Bages*, informava: "Reunits els joves sardanistes al local de la Cambra Agrícola Oficial s'ha deixat definitivament constituït el Foment Sardanístic de la Comarca de Bages". El novembre d'aquell mateix any passà a dir-se Foment Sardanista del Bages i, l'any següent –1907–, adoptà el nom de Foment de la Sardana de Manresa que manté actualment.

Aplec de la Sardana organitzat per Nova Crida (19 de març de 1994)

Des de llavors, la tradició sardanista a la ciutat de Manresa s'ha mantingut sempre, amb esdeveniments molt importants i únics, malgrat les vicissituds pròpies de les entitats i dels moments polítics que el segle xx va patir. S'han organitzat una gran quantitat de concursos i campionats comarcals, regionals i nacionals, a més de nombrosos aplecs, en els quals la sardana ha estat sem-

pre present; fins i tot hi havia la tradició de fer sardanes davant d'un establiment comercial quan s'inaugurava.

El primer concurs de sardanes va tenir lloc el diumenge 7 de juny de 1908, dins els actes commemoratius del primer centenari de les batalles del Bruc, en un envelat situat a la plaça Espanya, amb la cobla Els Montgrins. Interpretaren les sardanes de lluïment *El cant dels ocellets*, de Pep Ventura, per les colles regionals i *Camprodon*, de Joan Manen, per les comarcals. El jurat estava format per delegats de Barcelona, Vic, Terrassa i Sabadell, i de Manresa hi havia Josep Verdaguer, Blai Padró i Manel Jovés, director de l'Orfeó Manresà.

Manresa i la sardana han tingut una vinculació real i constant. Ens ho demostra la gran quantitat de compositors manresans, les cobles existents (a més de la banda municipal, les bandes militars i les orquestrines que també tocaven sardanes), els concursos i aplecs que s'han organitzat, la gran quantitat d'audicions i concerts interpretats per les cobles més prestigioses de Catalunya i, també, la gran quantitat de colles sardanistes que ha tingut i té la ciutat.

El manresà Francesc Soler Mas, constant investigador i impulsor de la sardana i dels balls tradicionals, també ha aportat una exhaustiva documentació a través del llibre *La sardana a Manresa* i de nombrosos articles en programes i publicacions. Cal destacar, principalment, la important i incansable tasca realitzada com a creador i realitzador del programa radiofònic *Aires de Catalunya*, des de l'any 1955, a l'emissora Ràdio Manresa, i que des de 1996 condueix la seva filla Núria Soler.

L'any 2007, el Foment de la Sardana celebrà els cent anys de vida amb diferents actes: el pregó pronunciat per qui fou president de la Generalitat, Sr. Jordi Pujol, al Saló de Sessions de l'Ajuntament; la Primera Trobada d'Escoles de Cobla de Catalunya; el concert de la cobla La Principal de La Bisbal, al teatre Kursaal; l'exposició "Anelles de la Mediterrània: Cent anys del Foment de la Sardana de l'Aggrupació Cultural del Bages"; la conferència "Comunicació, sardana i felicitat", a càrrec de Sebastià Serrano; la taula rodona "La sardana: dansa, símbol i festa", moderada pel periodista Lluís Foix, i l'edició d'un disc amb compositors de Manresa. A més del tradicional concurs de sardanes i el cicle d'audicions, a l'estiu, al passeig de Pere III.

La sardana uneix tots els seus balladors que s'agafen de les mans,

Cartell del centenari del Foment de la Sardana (2007)

és un element viu, un element tradicional, un element festiu i un element de cohesió social, que segueix al llarg de la història dels manresans.

MANRESA, CIUTAT PUBILLA DE LA SARDANA

Una de les celebracions sardanistes més singulars i úniques va tenir lloc l'any 1963, amb la proclamació de Manresa Ciutat Pubilla de la Sardana. Escollida per l'Obra del Ballet Popular, dins la commemoració del Dia Universal de la Sardana (instituit des de l'any 1959), amb l'objectiu d'exaltar els valors sardanistes.

Amb Juli Sanclimens, com a secretari general, i Jaume Vives, com a vice-secretari, diverses entitats de la ciutat varen formar una comissió, entre les quals, l'Agrupació Manresana de Folklore, el Casal Cultural de Dansaires Manresans, el Centre Excursionista de la Comarca de Bages, el Centre Parroquial Poble Nou, el Cercle Artístic, les Congregacions Marianes, Joventuts Musicals, Lingua Club, l'Orfeó Manresà i la Unió de Colles Sardanistes, amb el patrocini de l'Ajuntament de Manresa. Hi hagueren nombrosos actes de relleu cultural, sardanístic i patriòtic, que tingueren una especial significació a tot Catalunya. Només cal dir que fou notícia a la pàgina 21 de *La Vanguardia* del dia 23 d'abril.

El programa d'actes era molt complet. El pregó va anar a càrrec de l'advocat Josep M. Manubens, des de Ràdio Manresa. La celebració eucarística tingué lloc a la basílica de la Seu, amb un emotiu sermó pronunciat pel Dr. Josep M. Gasol, iniciat en castellà però que continuà en català, davant l'emoció i sorpresa dels assistents. En l'aspecte literari cal destacar les conferències del poeta Octavi Saltor, de Josep Miracle, de Josep Mainar i de l'historiador-sardanista Jaume Vilalta. El *Manifest*, de Francesc A. Izquierdo i Alcolea, exposava els sentits i el simbolisme de la sardana com a defensa dels drets humans (més endavant adoptat per tots els sardanistes de Catalunya). La lliçó magistral va anar a càrrec de mossèn Josep Junyent, encara que fos censurada, i se celebrà la Primera Festa Literària de la Sardana (Jocs Florals amb premis per a poesia i per a prosa), al teatre Conservatori, de la qual en fou el mantenidor Fèlix Millet Maristany.

En l'aspecte folklòric i musical s'organitzà un espectacle a càrrec de l'Esbart Sarrià, dirigit per Manel Cubeles, amb la cobla La Principal de Bages. Completaren la festa el concert de les cobles Barcelona i La Principal de La Bisbal, sota la direcció d'Antoni Ros Marbà i el de l'Orfeó Català, dirigit pel mestre Lluís Maria Millet, al teatre Conservatori.

També se celebraren altres actes més tradicionals, l'exposició en el col·legi La Renaixença, el concurs fotogràfic, els aplecs sardanistes als santuaris de Joncadella i de la Salut, les audicions de sardanes i un dinar de germanor.

L'acte especialment simbòlic fou la inauguració del *Monument a la Sardana*, situat a la plaça Cots, dissenyat per Jaume Soldevila, en el qual es llegí el *Missatge al Món Sardanista*, del filòleg Francesc de Borja Moll. En l'audició de sardanes, s'estrenà la titulada *El monument de Manresa*, de Francesc Juanola.

Balls de la imatgeria i del bestiar del Correfoc

Des de la segona meitat del segle xx, les figures de la imatgeria també tenen balls propis, que interpreten al so de la cobla o d'un grup de gralles, a la plaça Major, per la Festa de la Misteriosa Llum i per la Festa Major.

La vinculació entre les diferents figures de la imatgeria i el ball és realment una simbiosi impossible de separar, com ens diu el folklorista Joan Amades, en el seu llibre *Gegants, nans i altres entremesos*: "les idees de ballar, fer una representació, tocar un instrument musical i ju-

Gegants de Manresa

Ball de la Pubilla amb l'Esbart Manresà (1951)

gar es confonien [...] ja que no hauria estat comprensible que els nins [...] haguessin estat completament quiets”.

Les figures, la seva història i els seus balls els trobem en el llibre *El patrimoni festiu de Manresa. La Imatgeria*, de Marc Torras, d'aquesta mateixa col·lecció. Per tant, aquí només ens referirem als balls i als seus autors coreogràfics i musicals.

- *El Ball dels Gegants i Nans de Manresa* es tracta d'un vals de caire senyorívol, seguint una melodia recollida per Miquel Blanch, director de l'Orfeó Manresà (1921-1936), i Joan Amades la va anotar en el seu llibre sobre els gegants. L'harmonització que interpreta la cobla és de Ramon Estrada, encara que hi ha una versió anterior de Josep M. Solà. Des de fa uns anys, és ballat només pel Gegant i la Geganta. La coreografia, estrenada el 1985, és de la Colla de Geganters de Manresa.

Els Gegants Vells (actualment al Museu Comarcal de Manresa) el ballaven amb una coreografia de Maria Alba Anfruns, estrenada el 14 de febrer de 1998, més adient al pes i a l'alçada de les figures.

- *El Ball de la Pubilla i l'Hereu* és un valset que passa a corrandà i segueixen a pas de galop, seguint una melodia recuperada gràcies a la transcripció d'Ignasi Torras, que la recordava. S'interpreta amb l'harmonització per a cobla de Ramon Estrada, anteriorment Francesc Juà nola també n'havia fet una altra versió. La coreografia, estrenada el

1986, és de la Colla de Geganters.

- *El Ball de Nans* és una dansa de caire alegre amb quatre moviments (punteig, cercle, saltat i passeig per acabar en una sola fila) amb música de Josep Padró, creada per a dues gralles i tambor, que també en va fer una versió per a cobla. La coreografia és d'Antoni Navarro, estrenada el 1991.

- *El Ball dels Gegantons* és una dansa de caire senyorívol i de galanteig, amb tres moviments (galop, temps lent i galop) amb música de Josep Noguera i l'harmonització per a cobla és de Joan Ballús. La coreografia de Marta Mercadal va ser estrenada el 1995.

- *El Ball de l'Àliga* és una dansa de caràcter solemne, amb sis moviments (caminada, passos d'oscil·lació, punteigs i girs) amb la melodia i l'harmonització per a cobla de Carles Cases. La coreografia és d'Antoni Navarro i fou estrenada el 30 d'agost de 1992.

- *El Ball dels Cavallets de Manresa* és una dansa que utilitza dos passos principals (caminar i un petit galop dibuixant diferents evolucions en creu, en línia i en cercle, per acabar amb una volta circular al galop). La melodia i l'harmonització per a cobla són de Josep M. Solà. La coreografia, estrenada el 15 de febrer de 1982, és d'Antoni Navarro. El grup està format per nou cavallets i un capità que porta la senyera.

Totes les figures de la imatgeria són patrimoni municipal però, des de 1983, per acord municipal, en té cura l'entitat Colla de Geganters de Manresa, i l'Agrupació Cultural del Bages dels cavallets. Els seus components, a més d'acompanyar-los en tots els desplaçaments, són

Ball de Nans

L'Àliga de Manresa

Ball dels Cavallets de Manresa

els que interpreten els balls. Les músiques de tots aquests balls estan enregistrades en el CD *Músiques de Manresa... de Festa*, en versió de cobla i versió de gralles, editat per l'Ajuntament de Manresa l'any 2000.

Balls del bestiar del Correfoc

El bestiar del Correfoc, i concretament dues figures, la Víbria i el Drac, tenen balls propis que interpreten a la plaça Major en la Mostra del Correfoc, el dissabte de Festa Major.

El llibre *El patrimoni festiu de Manresa. El Correfoc*, d'aquesta mateixa col·lecció, recull aquesta manifestació popular a l'entorn del foc, organitzada per l'entitat Xàldiga, que té més de vint-i-cinc anys d'història. Per això només ens referirem als balls.

Durant la Mostra, s'interpreten el *Ball de la Víbria*, amb coreografia de Pep Solà i Joan Oliveras, i el *Ball del Drac*, amb coreografia de Pep Solà; i tots dos ballen un valset, amb coreografia de Teresa Mas, Neus Ibàñez i Joan Oliveras.

Al final, el pasdoble *Vacances* serveix perquè tot el bestiar –la Mullassa, el Nas de Sutja, el Coll-llarg o Correfoc i la Gàrgola–, i tots els espectadors puguin participar en una moscada final, sense foc. La música del Correfoc és pròpia i les diferents peces han estat creades per Lluís Toran. Els arranjaments són de Carles Cases i la versió per a cobla de Josep Padró.

Des de 2005, en la celebració de la Mostra del Correfoc infantil, una nova figura –la Tremenda– interpreta el *Ball de la Vibrià infantil*, de Lluís Sarró.

En la primera Mostra, el 1983, fou contractada la Cobla Genisenca de Taradell per tocar en directe, l'any següent es va crear una formació pròpia. Els primers anys foren Masos Rònecs i després La Quants Band de la Unió Musical del Bages. Els Tabalers són els que toquen pels carrers, entre plaça i plaça, acompanyant el bestiar i els dimonis.

Tots aquests balls i les altres músiques del Correfoc estan enregistrats en un CD editat per Xàldiga, amb el suport de l'Ajuntament de Manresa.

Vibrià i Drac

Esbart Manresa. *Clavellet* (estrenat el 2005)

Esbart Manresà. *Homenatge* (2009)

Els esbarts

Els esbarts són associacions que es dediquen al conreu i a la difusió de la dansa popular i tradicional catalana. Com diu l'investigador Roger Costa, a partir de 1901 comença la tasca de recollir i estudiar els antics balls, amb l'objectiu de:

“[...] fer-los renéixer i difondre'ls, i va suposar recollir els balls senzills, elegants, amb connotacions religioses i que sobretot fossin antics i no tinguessin res a veure amb les «modes estrangeres» [...]”.

El nom d'*esbart* prové d'un grup de joves que mostraven interès per les danses tradicionals, dirigits per Lluís B. Nadal, que es presentaren com a Esbart de Dansaires de Vic (1901-1903), indirectament anomenats així per Mn. Jacint Verdaguer.

Les primeres recerques de danses catalanes foren a partir de 1904, paral·lelament a l'interès per la cançó, a càrrec de folkloristes, dins els grans projectes de l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya, de l'Arxiu de Tradicions Populars i del Centre Excursionista de Catalunya, entre d'altres, que foren adoptades pels esbarts que varen anar sorgint. D'aquesta època, cal destacar els treballs de recollida de Joan Amades, Joan Bial, Felip Blasco, Leandre Peracaula i Josep Ventura Llates, entre d'altres.

No obstant això, cal tenir en compte que en la recerca de les danses hi havia grans mancances, perquè moltes vegades l'informador feia anys que no les ballava o, fins i tot, no les havia ballat mai i només n'havia estat espectador.

L'any 1907, Aureli Capmany, juntament amb Joan Rigall i Rafel Tudó, va fundar el primer esbart de dansaires en el si de l'Associació de Lectura Catalana, a Barcelona. L'any següent, Tudó fundaria l'Esbart Català de Dansaires, que dirigiria Aureli Capmany a partir de 1909.

Cal remarcar la tasca folklòrica del manresà Joan Rigall i Casajoana (*Manresa, 1885; †Barcelona, 1960) que estigué en contacte amb l'Associació Excursionista d'Etnografia i Folklore. Més endavant va crear l'Esbart Folklore de Catalunya i, el 1924, l'Institut Folklore de Catalunya, que es fusionà amb l'Esbart de Dansaires Montserrat, l'any següent.

Rigall va ser un recol·lector de danses, que les recollia *in situ* per tenir-ne una bona documentació. A partir d'aquí volia que les danses tinguessin un major desenvolupament coreogràfic. Aquest punt de vista no

era compartit per Aureli Capmany, que volia que les danses es ballessin tal com les havien recuperat sense la vistositat o el virtuosisme que impulsava Rigall. Així varen sorgir dues grans línies d'interpretació que, d'altra banda, continuen en els diferents esbarts de Catalunya: l'interès de seguir el llegat tradicional i ballar-les a través de la recuperació feta, o ballar-les reconvertides i/o presentades amb el caire d'un espectacle artístic.

Esbart Manresà

Amb el nom d'Esbart Manresà de Dansaires neix el primer esbart a la ciutat, gestat pel Foment de la Sardana.

L'impuls definitiu el donà la Festa de Balls Populars Catalans, que se celebrà el dia 8 de juny de 1908, a les tres de la tarda, a l'envelat situat al segon tram del passeig, amb l'actuació de l'Esbart de Dansaires de la Secció Folklorica de l'Associació de Lectura Catalana, de Barcelona, dins les festes commemoratives del centenari de les batalles del Bruc.

En aquella mateixa vetllada el prestigiós folklorista manresà Joan Rigall i Casajuana, cofundador de l'esbart barceloní que actuava, va ballar tot sol *L'hereu Riera*, fora de programa. La boniquesa de les danses interpretades i les interessants explicacions d'Aureli Capmany, a més de la influència de Joan Rigall, van engrescar els components del Foment de la Sardana per constituir un grup semblant.

El diari *El Pla de Bages* en deixa constància:

"... organitzat per varis joves –6 joves i 6 senyores de 13 a 15 anys– del Foment de la Sardana s'ha constituït l'Esbart sota la direcció del jove Angel López, assajant balls populars i típics de diferents poblacions de Catalunya. El grup portava el títol de "Esbart Manresà de Dansaires".

El dia 7 de febrer de 1909, en la inauguració del nou local del Foment de la Sardana, al carrer Na Bastardes, núm. 8, l'Esbart Manresà va fer la seva primera actuació pública, ballant: *Castanyeta*, del Pallars (sis parelles), *La morisca*, de Gerri de la Sal (una parella); *L'esquerrana*, del Pallars (sis parelles); *Galop de cortesia*, de Gurb-Conca de Tremp (quatre parelles); *Ball de Sant Ferriol*, del Pallars (per homes), i *La Bolangera*, de Castellbó, al Pallars (de conjunt), instrumentats per Enric Masana, sota la direcció d'Àngel López, i interpretats per la cobla L'Ampordanesa. A la segona part s'interpretaren sis sardanes.

Els primers balladors foren Josep Perarnau, Ventura Mora, Josep Coll, Joan Ginestà, Andreu Ginestà, Maria Mercè Mas, Teresa Mas, Soledat Font, Irene Illa, les germanes Miralles, Margarida Cantarell, Dolors Pujol, Domènec Vives, Francesc Palomé, Manuel Masnou, Domènec Ribas, Àngel López i Francesc Marcet. Tocava el piano i feia de director musical Camil Puig, dependent dels magatzems de Cal Jorba.

La segona actuació fou a la plaça Sant Domènec, el dia 20 de juny, en l'acte d'homenatge a l'escriptor Àngel Guimerà, que estigué present en l'acte, i s'interpretaren el *Ball de les cintes* i el *Ballet de muntanya*.

El primer festival de ballets populars i sardanes se celebrà el dia 19 de desembre, al teatre Conservatori, amb la cobla L'Ampordanesa, Camil Puig en fou el director musical i Àngel López el director coreogràfic. En aquella vetllada s'interpretaren, a la primera part: *La pecadora* (sardana), *Ball de cascavells* (homes i nois), *L'Indiot* (per vuit parelles), *Ball de cintes* (set parelles), *Dansa de Campdevàrol* (sis parelles), *Catalunya* (sardana); i a la segona: *Elisa* (sardana), *Ball de Sant Ferriol* (homes sols), *Ball cerdà* (vuit parelles), *Ballet de muntanya* (vuit parelles), *Dansa de Castellterçol* (sis parelles) i *Primavera d'amor* (sardana).

Aquell primer any varen actuar també el Diu-menge de Pasqua, al local de Joventut Carlista i, l'endemà, en l'Aplec a la Salut, a Viladordis, organitzat pel Foment de la Sardana, a més d'actuacions a Balsareny i a Puig-reig.

Per la Festa Major de 1910, els actes festius foren nombrosos, amb sardanes i balls populars; després de la missa de Festa Major, els dansaires estrenaren la *Dansa de Castellterçol*, a la plaça Major.

El 26 de febrer de 1911, participaren en una cavalcada que va recórrer els carrers de Manresa, amb les cobles La Nueva Euterpense i L'Ampordanesa, per recollir diners per a les famílies dels pescadors damnificats per un temporal, a la zona de Caldes d'Estrac a Badalona, els dies 30 i 31 de juny de 1910.

Fins llavors l'Esbart, que tenia prestigi, era convidat a festes majors de poblacions veïnes, com Balsareny, Gironella, Puig-reig i Berga, i el seu repertori s'havia ampliat amb el *Ball de cascavells*, de Sant Mateu de Bages, el contrapàs *Xinxina*, del Pallars, i la *Dansa de Castellterçol* i el *Ball del ciri*.

Molt ràpidament, va gaudir d'un bon renom per diferents motius, entre els quals per haver estat els primers seguidors del moviment iniciat per Aureli Capmany i Joan Rigall i per l'interès que despertava l'espectacular *Ball de gitanes*, del Vallès, que varen estrenar el dia 8 de gener de 1911, considerada la dansa més espectacular del repertori de l'è-

Programa de la primera actuació de l'Esbart Manresà (7 de febrer de 1909)

poca. Precisament el folklorista manresà Joan Rigall va venir de Barcelona per aprendre la coreografia d'aquest *Ball de gitanes*, que fou interpretat en l'última actuació.

Però acabava un primer capítol de la història de l'Esbart Manresà de Dansaires, l'estiu de 1911. En *El Pla de Bages* (10 de febrer de 1911)

un article del secretari Francisco Marcet deia "l'ideal era el de restablir nostres antigues danses per lo educadores i altament representatives de la manera d'ésser del nostre poble". El febrer de l'any següent, també es dissolia el Foment de la Sardana per la situació econòmica, i acordaren: "la Senyera serà entregada a l'Ajuntament per que la dipositi a l'Arxiu Municipal per si un dia es reorganitza el Foment de la Sardana o l'Esbart Manresà de Dansaires".

L'explicació de l'aturada de l'Esbart Manresà la donà Artur Ginestà, anys després, en una ressenya a la revista *La Sardana* (núm. 33, desembre de 1918), dedicada a l'Esbart Folklore de Ca-

Primer festival de ballets populars i sardanes (19 de desembre de 1909)

talunya, que dirigia el manresà Joan Rigall, que deia:

[...] "L'Esbart Manresà de Dansaires, encara que petit, era ben nostre i fou a on jo vaig tenir totes les il·lusions de joventut i a on em semblava treballar més directament pel bé de nostra estimada Catalunya, més els temps han passat i per dissort l'Esbart ja no existeix, degut a causes imprevistes entre els dansaires i a la infidelitat d'alguns d'ells que no senten amor per les coses de la terra" [...]

Esbart Manresà (1909)

Sembla, però, que el motiu principal fou econòmic, a causa de la forta despesa que havien tingut per comprar els instruments de cobla per a l'orquestra Els Masana (que actuaven com a cobla amb el nom de L'Ampordanesa) i pel vestuari dels dansaires. Durant l'aturada de les activitats de l'Esbart, alguns dansaires continuaren ballant sota la direcció de Josep Maria Gassó, a l'Agrupació de la Dansa, esbart format l'any 1910.

Esbart Manresà (1930)

El 27 d'octubre de 1922 va renovar-se la Junta del Foment de la Sardana, que havia tornat a l'activitat, i quan n'era president el dansaire Antoni Reguant (que havia ballat a l'Agrupació de la Dansa) va començar a gestar-se la reconstrucció de l'històric Esbart Manresà de Dansaires.

Després d'uns intents per reprendre l'activitat, Antoni Reguant deixà la presidència i assumí la direcció de l'Esbart, al costat de Valentí Roca. Amb disset dansaires, es presentaren oficialment el 15 de setembre de 1923.

L'any següent, l'Esbart atorgà el títol de soci d'honor al mestre Francesc Juanola, harmonitzador de la majoria de les danses en repertori.

Ignasi Mas, prestigiós músic local, era el director de la part musical de les actuacions d'aquella època, i en una tasca de recolzament hi havia Amadeu Cornet.

Cal remarcar que coincidint amb la dictadura de Primo de Rivera, l'any 1924, el Foment de la Sardana fou castigat, durant quasi dos anys, per haver ballat la *Santa espina* com a sardana de germanor. A l'Esbart també li va tocar un fort atac perquè promovia el *Ball de gitanes*, dient que "calia que donessin a conèixer les danses que tenien un net caire de catalanitat i perfecta tradició del poble". Posteriorment, *El Pla de Bages* (30 de març de 1925) també es queixava perquè presentaven "encara l'exòtic i gens seriós *Ball de gitanes*, malgrat la crítica i observacions que públicament i particularment se li han fet".

La festa del diumenge 11 de gener de 1931 fou sonada. Hi va assistir el mestre Aureli Capmany, que va fer una dissertació sobre la dansa popular. *El Pla de Bages*, del dia 13, en feia la ressenya:

"La festa del diumenge passat fou una festa com poques n'hi ha. [...] La conferència del senyor Capmany ens demostrà que és un senyor tot ple de ciència folklòrica, com té un seny clar per triar i saber entendre les particularitat de cada una d'elles, i també com és un veritable mestre en aquell difícil art que conreua.

[...] L'«Esbart» ballà un escollit programa de ballets, sobresortint la *Dansa de Castellterçol*, presentada amb tota propietat; el *Ballet de Déu*, antiquíssim, de la Seu d'Urgell; *L'hereu Riera*, *Ballet de Muntanya*, de la Garrotxa, i *Ball Pla*, els quals tingueren de visar-se a prec de la concurrència.

El senyor Capmany felicità al mestre i dansaires de l'Esbart per la seva exquisidesa de ritme, per la justesa i elegància senyorívola amb què foren executades les danses, i s'acomiadà amb paraula franca, agradable i amical, del públic selecte que omplia el saló d'actes de l'Associació de Dependents. Fou sorollosament aplaudit amb veres mostres de simpatia.

La nostra enhorabona al Mestre, Junta i components del nostre «Esbart Manresà de Dansaires» i a tots els que cooperen a festes com la del passat diumenge, que tan debò es repetissin sovint."

Les activitats començaren una nova singladura amb entusiasme, malgrat que les circumstàncies del moment no afavorien gens; al costat d'un interès popular i de remarcables ajudes, també hi ha indifferències i incomprendensions. L'ambient de l'època fou la causa directa de la gradual deserció de nois. Segurament per això, el 1934, decideixin plegar i esperar temps millors. Tots els components d'aquell moment redacten un document que signen Antoni Reguant, Josep Torreguitart, Magí Casellas i Lluís Cirera, que diu:

"Avui 21 de desembre de 1934, a Manresa, fem reunió tots els actuals components de l'Esbart Manresà per a deixar constància en aquesta acta, el

Esbart Manresà (1930)

comú acord de tots de deixar momentàniament en inactivitat el nostre Esbart Manresà degut a unes causes de força major. Amb la satisfacció amb que tots hem treballat per la puixança d'aquest Esbart, ens comprometem a reemprendre en la primera oportunitat que sigui permès les nostres activitats, no deixant que ningú més vulgui adoptar el nostre nom, si no que aquest fos amb la conformitat de tots nosaltres".

Després de la Guerra Civil, l'Esbart torna a ressorgir gràcies a l'esforç d'antics components capitanejats per Antoni Reguant. Per la Festa Major de 1939 ja fan dues actuacions. El director va iniciar la missió de buscar jovent. Els nois els va anar a buscar al col·legi dels Germans de La Salle (a la classe del Germà Sebastià) i les noies a l'Acadèmia Cots.

Els primers dansaires foren Josep M. Alegre, Enric Mañosas i Vicenç Orriols, als qual s'hi afegiren també Pere Suñé, Josep Solernou i Ramon Bataller, i les primeres noies foren Maria Casals i Marina Romero. Després s'hi afegiren: Joan Alsina, Isidre Casamitjana, Josep Isart, Francesc Serra, Jaume Seoane, Josep Uró, Isabel Carreras, Teresa Gallet, Conxita Guals, Leocàdia Lleonart, Maria Piera, Maria Teresa Prat, Carme Segura, Josefina Tàpies, Núria Uró i Núria Castells. En la primera actuació, per les Festes de la Llum de 1940, varen interpretar set balls: *Cerdà del Pallars*, *Patatuf*, *L'esquerrana*, *La Patum*, *L'Indiot*, *L'hereu Riera* i *Ball pla*.

La primera decepció, no obstant això, va ser l'impediment per poder utilitzar el nom d'Esbart Manresà, ja que totes les entitats d'aquest caire havien quedat dissoltes i només estava permesa la presentació de danses com a exhibició del "folklore de las regiones de España". El problema del nom va quedar resolt amb l'adopció d'"Agrupación Manre-

Antoni Reguant i l'Esbart Manresà (1942)

sana de Folklore de Educación y Descanso" i en el repertori s'hi van incloure algunes danses de Mallorca, València, Aragó i Galícia, ja que estava prohibit el repertori únicament de balls catalans. Com a mostra, el programa del Primer Gran Festival de la "Danza Popular Regional", organitzat per la Secció de Folklore, sota el patrocini de l'Ajuntament, que tingué lloc els dies 29 i 30 de juliol de 1944, on s'esmenta el "Cuadro de Danza, formado por viejos elementos del antiguo Esbart Manresà de Dansaires".

A partir d'aquest moment, el Foment de la Sardana i l'Esbart Manresà quedaran sota el marc d'una única entitat oficialment constituïda: l'Agrupación Manresana de Folklore. Cal esmentar que a partir de 1963 passà a dir-se Agrupació Manresana de Folklore, suprimint la *n* del nom en l'escut, obra del dibuixant manresà Joan Vilanova, i a finals dels

anys setanta, en un altre moment de canvi polític, adoptarà el nom d'Agrupació Cultural del Bages, amb la intenció d'ampliar el camp d'acció i de promoció del moviment sardanista, dels ballets i les danses populars.

Encara que l'entitat estigui ben estructurada amb les juntes directives de cada secció, i les activitats sardanistes i les actuacions de l'esbart queden

Dansa de Castelletçol (1942)

clares, de vegades es fa difícil discernir exactament qui organitza determinades realitzacions. Per això, malgrat que expliquem les activitats de l'Esbart, en molts casos hem de parlar de l'Agrupació.

L'any 1951 s'aproven els Estatuts de l'Esbart, sota la presidència de Valentí Serra, però artísticament l'esbart estava força desmembrat. Per això, en aquest començament dels anys cinquanta, Antoni Reguant és ajudat pels antics dansaires Josep M. Alegre i Vicenç Orriols (que havia tornat del servei militar), amb la col·laboració artística de Josep M. Bernat i Colomina (fundador i capdanser de la colla sardanista Liris Blaus, de Barcelona), que va ajudar a muntar ballets, fins al 1955. L'interès era adaptar el cos de dansa a les noves corrents estètiques dels esbarts barcelonins. Malgrat això, Antoni Reguant havia exposat la seva impossibilitat de seguir i deixà l'Esbart el 1952.

Malgrat aquest panorama, Vicenç Orriols, amb entusiasme i il·lusió, ja reorganitzà l'Esbart i féu la primera actuació el mes de maig de 1952, a la Fira de Mostres de Manresa (al pati de l'Institut). El 19 d'octubre, l'Agrupació organitza un important festival, a la plaça Major, per celebrar el 50è aniversari de la restauració dels ballets populars a Catalunya, en el qual intervingueren tots els esbarts de la comarca. L'Esbart Manresà hi participa amb el *Ball de les senyores*, de Gósol; *Ball de la pubilleta*, de Manresa; *Entrada al ball*, de Caldes, i altres. Al final, el *Ballet de Folgueroles* va ser interpretat conjuntament per tots els esbarts.

A l'assemblea de 1953, fou nomenat president de l'Agrupación Manresana de Folklore Marcel·lí Llobet, que havia tornat del servei militar i que el 1947 ja havia fundat la colla sardanista Florida Blanca. En aquesta mateixa assemblea, el també sardanista d'aquesta colla Francesc Oliveras, per discrepàncies dins l'entitat i perquè volia marcar un altre camí, deixa l'entitat, i promou, així, una greu escissió que durant anys portarà a una rivalitat artística, encara que ambdues entitats promovien la mateixa finalitat: la sardana i les danses populars catalanes.

Marcel·lí Llobet va voler eixamplar l'àmbit cultural de l'entitat i treballà amb tenacitat per donar estabilitat a l'entitat, fer-la forta, i sobretot va voler renovar l'Esbart. Començà encomanant a Vicenç Orriols la gestió i direcció de l'Esbart, l'any 1953. El primer pas fou la redacció d'un reglament propi i es crearen les seccions infantil i juvenil.

Com a director, Vicenç Orriols va dedicar un temps d'intens treball a

Capçalera del butlletí (1959)

Esbart Manresà (1953)

la preparació dels dansaires, amb poca projecció pública, fins al 13 de juny de 1954, quan varen fer una actuació en un gran festival en el Sanatori de Sant Joan de Déu. Es presentaren amb el recuperat títol d'Esbart Manresà de Dansaires. A l'octubre estrenen, en el teatre Conservatori, el *Ball de bombers* que, per la seva originalitat, esdevindria una representació molt significativa d'aquesta etapa.

A partir de 1955, l'Esbart interpretarà els ballets que Vicenç Orriols va coreografiar per a la representació de les sarsueles *Maruxa*, *Marina*, *Katiuska* i *Cançó d'amor i de guerra*. Així comença una llarga llista de coreografies per a les sarsueles que organitzen l'Orfeó Manresà i el Cercle Familiar Recreatiu Els Carlins, amb ballets creats expressament segons la trama argumental, i que foren *La parranda*, *Luisa Fernanda*, *La del Soto del Parral*, *La dogaresa*, *Gigantes y cabezudos*, i altres, coreografiades per Antoni Navarro.

És l'any de la consagració de l'esbart amb l'espectacle *Cançons i danses de Catalunya*, al teatre Conservatori. L'actuació a Sant Quintí de Mediona va ser el primer desplaçament.

Esbart Manresà de Dansaires, primera actuació amb aquest nom (13 de juny de 1954)

El Grup de Bastoners de l'Esbart Manresà inicià el seu recorregut i començà el programa radiofònic *Aires de Catalunya*, el dia 11 d'octubre a Ràdio Manresa, escrit i realitzat per Francesc Soler Mas, dedicat principalment a la divulgació de la sardana, dels balls i les danses tradicionals.

El 1956 es consolida plenament la projecció de l'Esbart Manresà, que amplia el repertori i comença

la col·laboració del prestigiós coreògraf de la dansa catalana Manuel Cubeles (fundador de l'Esbart Verdaguer i de l'Esbart de Sarrià i col·laborador en la fundació de l'Obra del Ballet Popular), que té l'encert de despertar l'entusiasme dels joves dansaires. Cubeles i Orriols marquen definitivament la trajectòria futura de l'Esbart Manresà amb diferents muntatges *Meditació i Dansa de la Mort*, i l'estrena de *La gallarda del pou*; *Ball pla*, d'Alinyà; *Suite mallorquina*; *Bonjorn*, de Pons; *La marsoliana* i *Danses processonals*, d'Algemesí, entre d'altres.

Tot té un nou to, tant per l'estil interpretatiu com per la vistositat del repertori que es presentà amb gran èxit, el mes d'octubre, al teatre Conservatori, en la segona versió de *Cançons i danses de Catalunya*.

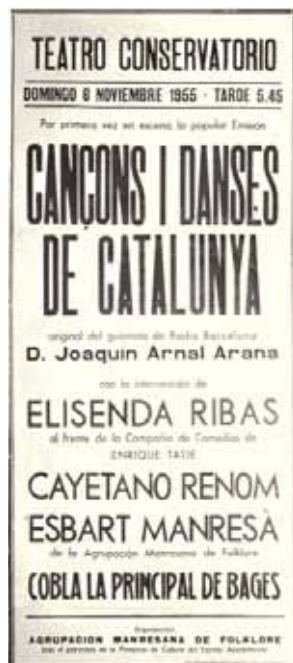
El mes d'abril inauguraren el local social de l'Agrupació Manresana de Folklore, que acollirà, com a seccions, el Foment de la Sardana, l'Esbart Manresà de Dansaires i la colla sardanista Aura d'Abril, al carrer Talamanca, núm. 15 (que aleshores era carrer Manuel Oms i de Prat, núm. 19).

Aquest any organitzaren el Primer Concurs de Sardanes i el Primer Aplec Sardanista, a Joncadella.

L'any 1957 recuperen l'antiga senyera de l'Esbart Manresà i realitzen nombroses actuacions. Estrenen *Meditació i Dansa de la mort*, a la processó de Divendres Sant, *Tornajants* i *La muixaranga d'Algemesí*, en el Primer Festival Aires de Catalunya. Participen en el Primer Aplec

Ball de bombers (1955)

Campanya pro local (1956)

d'Esbarts a Montserrat, organitzen el Primer Aplec de Tardor, a Santa Anna de Claret, a Santpedor, i a més, obtingueren el primer premi en el Concurs d'Esbarts, a Taradell.

L'any següent organitzen un aplec al santuari de Lourdes de la Nou, amb sardanes i ballets i preparen un tren especial per arribar-hi, a més de participar en el Festival Folklòric d'Andorra.

La festa per celebrar el 50è aniversari de l'Esbart Manresà,

l'any 1959, s'organitza a Montserrat, on la colla Aura d'Abril balla una sardana i l'Esbart Manresà dos ballets, després d'una missa al cambril de la Moreneta. Continua un concert amb la Cobla Barcelona. L'Agrupació Manresana de Folklore són els Administradors de les Festes de la Llum d'aquell any i la secció Amics dels Concerts (creada l'any 1958) organitza un concert amb la cobla La Principal de La Bisbal.

L'11 de juliol estrenaren vestuari propi per a diverses danses i es presentaren noves seccions: una de coral i una altra de declamació, impulsades per Santiago Bozzo (encara que tingueren una curta vida), i el dia 31 es desplacen a Eivissa per realitzar sis actuacions, que tindran gran relleu.

L'any 1960, per l'empenta d'Orriols, es forma la Rondalla Popular (grup vocal i instrumental amb guitarres, bandúrries i llaüts) integrada pels mateixos dansaires, per acompanyar les danses que ballaven de

Mallorca, València, Canàries i algunes de Galícia. Això posa l'Esbart Manresà en un lloc de privilegi per la seva novetat, que causa un fort impacte. La presentació va ser el 28 d'abril, a la Sala Loiola.

Aquest any desapareixen dos personatges que havien estat cabdals per a l'entitat: Antoni Reguant Farell, dansaire i coreògraf, fidel conserva-

Ball de panderoles (1958)

dor de les danses i restaurador i director, i Amadeu Cornet Ferrés, amic generós de l'Agrupació i president en funcions de l'Esbart.

Amb la col·laboració de Francesc Piquet, de l'Esbart Sarrià, organitzen diferents espectacles, com *La moixiganga* i *El Carnestoltes* (1961).

L'any 1962 comencen a participar en les Diades de Germanor Catalana, a Perpinyà, i repeteixen cada any la seva col·laboració, constituint una important projecció internacional. Fruit, precisament, d'aquesta relació, que s'enfortí a través dels anys, hi hagueren diferents esdeveniments entre ambdues entitats i l'agermanament dels dos esbarts. L'any 1976 es va nomenar soci d'honor de l'Agrupació Mr. Henry Balalud, fundador del Ballet Joventut de Perpinyà i impulsor i ànima del Festival. En el 2005 varen participar, també, en l'homenatge que li tributaren per 50 anys de servei a la cultura catalana i com a defensor de la dansa a la Catalunya Nord.

Per altra banda, el Ballet Joventut de Perpinyà també ha vingut a Manresa per participar en diferents celebracions, com a la Fira de Mostres de Manresa (1969) o l'actuació que realitzaren enguany per la Festa Major, entre d'altres.

Seguint amb les activitats, l'any 1962 actuaren en el II Festival Aires de Catalunya, a la Sala Lloïola, i estrenaren del ballet *El Carnestoltes*. L'Agrupació es va adherir a l'homenatge a Francesc Juanola, celebrat a Ceret, i va oferir la Placa de l'Agrupació al dansaire Josep M. Morrell Pujol; per altra banda s'instituí el Grup Amadeu Cornet d'investigació folklòrica.

Un fet realment significatiu fou l'homenatge emocionat de l'Esbart Manresà al català universal Pau Casals, que els va rebre a casa seva,

A la part superior, Joan Muncunill, Ramon Bordas, Vicenç Orriols i Eustaqui Sánchez (1960)

La moixiganga (1962)

de Molitg (França), el dia 15 d'agost de 1963. El mes de juliol, l'Esbart havia obtingut el Premi d'Excel·lència a la II Confrontació "Terres du Soleil", a Font-Romeu, on varen continuar participant.

L'Esbart Manresà també col·laborava amb l'organització de recitals de la Nova Cançó que es feien a Manresa. L'any 1964 actuaren en el recital *Danses d'ahir, cançons d'avui*, amb Els Setze Jutges, al teatre Conservatori. L'autoritat governativa els va imposar una forta sanció econòmica (10.000 pessetes per l'entitat organitzadora i per cada cantautor, que feia un total de 40.000 pessetes). Uns mesos després feren una actuació per poder pagar la multa, i ho aconseguiren amb èxit.

En assemblea realitzada l'any 1965, es nomenà soci d'honor Vicenç Orriols i Espunyes, pel seu mestratge al front de l'esbart i en reconeixement a la tasca d'enaltiment artístic que va aconseguir, i es designà director adjunt Antoni Navarro Herbera, qualificat dansaire.

Meditació i Dansa de la mort (1964)

A més del repertori cada vegada més ampliat i espectacular també continuen les coreografies de balls de diverses sarsueles. Prova de la gran ductilitat que oferia l'Esbart és la representació de la fantasia coreogràfica *El virtuós infidel*, ballet creat pel mestre Francesc Vila, el 1967, en el Festival de Música i Dansa a la Sala Lloïola.

L'any 1970, el Concurs de Colles Sardanistes de la Llum celebra el 25è aniversari. Coincidint amb aquest aniversari es lliurà una placa commemorativa a Valentí Serra, important impulsor del retorn de l'Esbart, després de la guerra i primer president de l'Agrupació, en la coincidència dels seus 25 anys com a jurat del Concurs de Colles Sardanistes.

L'Esbart Manresà i el Ballet Joventut de Perpinyà a la porta principal de la Cova (1965)

Els anys setanta l'Esbart té una vida intensa. Participa en

el Primer Festival de Dansa Folklòrica, a Gironella, actua a Tarascon d'Arièja i es classifica en primer lloc en el VII Festival Internacional de Valence d'Agen.

Juntament amb la Rondalla Popular participa, el 1971, en el festival de Danses Mallorquines, al Palau de la Música Catalana, i l'any següent fan set representacions en els festivals organitzats pel Comité d'Accueil del Ministeri d'Educació, al Palau de Congressos de Barcelona. En l'Aplec de Tardor, al parc de Puigterrà, hi actuen tots els grups de l'Esbart.

L'Agrupació, l'any següent, protagonitza una audició de ballets populars i de sardanes, a la plaça de Sant Domènec, com a extensió cultural de l'Exposició d'Artesania Catalana, dedicada als magatzems Jorba Gicos, el dissabte dia 7 de juny, amb la cobla Rosaleda. El programa està format per l'audició de sis sardanes i sis ballets interpretats per l'Esbart: *Farandola provençal*, *Danses de Vilanova*, *Entrellissada*, del Rosselló, *Copeo de muntanya*, de Balears, *Parado de Valldemosa*, de Balears, i *Jota de Manacor*, de Balears. La direcció coreogràfica és d'Antoni Navarro, la direcció musical de Josep M. Solà, la regidoria de vestuari és de Maria Codina, Josefina Font i Francesc Gamisans, amb la direcció general de Vicenç Orriols.

L'Esbart Manresà grava pel programa de televisió *Raïces* (que s'emetrà l'any següent), amb la cobla La Principal de Bages; i fa una exhibició de danses en una convenció estatal de decoradors, a l'Hotel Ritz de Barcelona. L'any 1976 participa en el Congrés de Cultura Catalana, en l'organització d'una taula rodona, sobre temes sardanistes i folklòrics i, també, en el festival folklòric en la VI Trobada d'Informadors Sardanistes, a Manresa (1977).

Actuació de l'Esbart Manresà a la sarsuela *Gigantes i cabezudos*, organitzada per l'Orfeó Manresà (1966)

Rondalla Popular (1968)

Vicenç Orriols en el festival homenatge celebrat al teatre Conservatori (21 d'octubre de 1978)

Una altra celebració important és la de l'any 1978. Vicenç Orriols compleix 25 anys de director de l'Esbart Manresà i és nomenat director honorari. L'Agrupació li atorga la Insígnia d'Or i, en reconeixement a la seva tasca, l'Ajuntament de Manresa li concedeix la Medalla de la Ciutat.

El programa de l'homenatge fou complet. A més d'una exposició re-

trospectiva de cartells, programes, trofeus, records i fotografies, el disabte dia 21 d'octubre es féu un gran festival, al teatre Conservatori. L'endemà, a la basílica de la Seu, després de la celebració eucarística, cantada per la Capella de Música de la Seu, es beneí la senyera, apadrinada per Enric Mañosas. Durant la missa, es ballà el *Contrapàs de Sant Genís*, i fou la primera vegada que s'interpretava un ballet al peu de l'altar major.

A continuació, a l'escalinata de la Seu, totes les seccions de l'Esbart Manresà, amb la cobla Pirineu, ballaren el *Galop*. Després, les seccions juvenil i infantil dirigides per Teresa Bordas, Ignàsia Vilalta, Carme Gamisans i Eva Ortega feren l'actuació.

En el magnífic festival, que tingué lloc en el teatre Conservatori, actuaren l'Esbart Manresà i la Rondalla Popular (sota la direcció de Joan Quirante i Santi Badia), amb la participació d'antics dansaires de diferents èpoques, amb coreografies de Manuel Cubeles, Albert Sans, Lluís Trullàs, Salvador Mel·lo, Vicenç Orriols i Antoni Navarro, sota la direcció d'Antoni Navarro que prengué el relleu (encara que des de 1965 era director adjunt). La Cobla Bages, dirigida per Josep M. Solà, acompanyaren els ballets, i Francesc Soler Mas fou el presentador de la vetllada.

Dins d'aquest ambient de records i d'estimació a la dansa, que reuní dansaires d'altres èpoques, l'antic dansaire Enric Mañosas va promoure la primera trobada de tots els dansaires que havien començat en la represa després de la Guerra Civil. Els antics dansaires se sentien animats per aquest esperit i es continuen retrobant, cada any, per fer una sortida cultural, amb un dinar de germanor que acaba en una ballada. L'escenari de la trobada d'aquests "veterans" ha anat canviant, però l'esperit encara perdura en aquest any de celebració del centenari.

L'Esbart Manresà i la Rondalla Popular continuen actuant. Ho fan al Festival Internacional de Banyeres de Bigorra (França), a Santander i a localitats de l'entorn.

També ballen en honor al Molt Honorable Josep Tarradellas, president de la Generalitat, en la seva primera visita a Manresa, l'11 de novembre de 1977, i en l'homenatge pòstum a Aureli Capmany i a Joan Matas, en la representació del ballet *Marina*, d'Albert Sans, al Palau de la Música Catalana, en els Festivals d'Estiu, a la plaça Major; i en el Primer Festival Internacional de Dansa, a Manresa, amb els conjunts folklòrics de Turquia i Bulgària, i repeteixen l'any següent amb grups d'Israel i d'Alemanya de l'Est.

El 1980 el programa radiofònic *Aires de Catalunya* compleix 25 anys a les antenes de Ràdio Manresa. Per aquest motiu l'Agrupació lliura la Insígnia d'Or al realitzador de l'emissió, Francesc Soler Mas, en un acte d'homenatge que hi participà l'Esbart Manresà i la Rondalla Popular amb La Principal de La Bisbal.

Els anys vuitanta són uns anys plens d'actuacions a casa i també a Europa. És l'època daurada de l'Esbart Manresà. Sota la direcció d'Antoni Navarro aconseguixen fites importants. Estrenen el *Ball de gitanes de Rubí* (1981), amb coreografia d'Albert Sans, i actuen a Itàlia (Sant Vito), al Festival Internacional de Zagreb, a l'antiga Iugoslàvia, i a Saint Calais (París) amb un gran èxit, fent un total de 80 actuacions. En aquest mateix any s'inaugura un carrer amb el nom de Francesc Juanola i s'imposa la Insígnia d'Or a Marcel·lí Llobet, per la seva destacada dedicació a l'Agrupació i per la seva empenta decisiva per la projecció de l'Esbart Manresà.

Durant la presidència de l'Agrupació de Juli Sanclimens, realitzen un

Actuació a les escales de la Seu (22 d'octubre de 1978)

Representació del ballet *Marina*, d'Albert Sans, al Palau de la Música Catalana, en l'homenatge pòstum a Aureli Capmany i a Joan Matas (1979)

L'Esbart Manresà en una sortida a Zagreb (Iugoslàvia) (1981)

gran nombre d'actuacions en l'àmbit nacional, estatal i europeu, i l'any 1982 tornen a ser Administradors de les Festes de la Llum. També es crea una nova secció, els **Cavallets de Manresa**, que s'ofereix a la ciutat per participar en les festivitats manresanes.

Els anys següents de les nombroses actuacions, cal destacar la participació en el Festival d'Orange (França) i a l'Internacional dels Pirineus, a Jaca (que fou retransmès per TVE), en el teatre Gayarre de Pamplona amb una actuació memorable, a Itàlia (Pescara i Loreto), a Barcelona en el marc d'Expocultura, en el Palau de Congressos, al costat de l'Esbart Català de Dansaires, a França i a Suïssa, i en altres poblacions.

Logo de la trobada dels pioners de 1984

Dins els actes de celebració del 75è aniversari, el mes de setembre de 1984, Manuel Cubeles pronuncià el pregó, en el Saló de Sessions de l'Ajuntament. Segons Francesc Soler Mas, el programa era ampli, amb conferències, exposicions, audiovisuals, i col·loquis, i deia:

“La commemoració del 75è aniversari de l'Esbart Manresà de Dansaires és una alegria que l'Agrupació Cultural

del Bages vol compartir amb tot-hom: amb Manresa (ubicació d'aquesta llarga singladura), amb els Esbarts de Catalunya (companys de tasca, d'esforç i d'il·lusions) i d'una manera especial amb la gent que ha emplenat aquesta història amb punt de dansa..."

Dins d'aquesta celebració s'estrenen dos muntatges importants, el recuperat *Retaule Berguedà*, amb coreografia de Manuel Cubelles i la col·laboració dels dansaires barcelonins Josep M. Nogués i Núria Cubas, i un altre de nova creació: *Nit de Sant Joan*, amb coreografia d'Antoni Navarro.

En el mateix local manresà també és constituït l'Agrupament d'Esbarts Dansaires, el diumenge 19 de maig de 1985. El seu primer president, el manresà Juli Sanclimens, definí el principal objectiu de la nova entitat: "L'Agrupament d'Esbarts Dansaires, tot respectant la personalitat pròpia de cada grup, pretén ser útil als esbarts i a la gent que es mou a llur entorn, ajudant a la tasca d'enaltiment de les danses que constitueixen el patrimoni tradicional (tan ric!) de Catalunya".

Actuació a la masia Roqueta (1981)

Nit de Sant Joan (1986)

Ball de l'aigua-ros (1987)

Els anys següents va tenir una important activitat. Va actuar en el segon Festival Das Autonomias, a Vigo; va estrenar el muntatge *Festa a ses Illes*, amb balls folklòrics de Mallorca, a Perpinyà; i va retre homenatge a Valentí Saladich, coordinador general de l'Esbart (1987). També actuaren en els actes centrals del bimil·lenari de la ciutat d'Estrasburg, i participaren en el Festival Internacional Folklòric d'Annenmasse (1988). A Cardedeu, el 1989, estrenaren el *Galop de joventut*, del mestre Max-Havard, en l'acte d'homenatge que es tributà a aquest compositor i al mestre Saderra Puigferrer. També participa en el Festival Internacional de Loreto (Itàlia) (1991) i en la setmana cultural de Manresa a Narbona (França), organitzada per l'Ajuntament de Manresa, dins els actes del seu mil·lenniari com a ciutat documentada.

El 1992 és un any de canvi. Antoni Navarro deixa la direcció artística de l'Esbart després de molts anys de dedicació i d'haver assolit molts èxits, i el deixa en un lloc preeminent de la dansa a Catalunya. Pren el relleu en la direcció Jesús Rubio, amb la col·laboració de Joan Puiggròs, com a director adjunt. Des d'aquest moment i fins a la direcció de Joan Manel Miquel, l'any 2002, l'esbart passa per moments canviants en els objectius i també en la direcció artística, amb Antoni Navarro (1995-1998), Roger Bernadich (1998) i Magí Guitart (1998-2002).

No obstant això, l'Esbart continua una intensa activitat. El 1993 s'estrena *Festa de mar*, amb guió de Manel Cubeles i muntatge musi-

Festa de mar (1999), estrenat el 1993

cal de Pilar López, instrumentació de Francesc Cassú i coreografia i direcció de Jesús Rubio. L'any següent participen en el Festival Internacional Folklòric de Saint Ghistain, a Bèlgica, actuen a Tarbes (França) i a Enschede (Holanda), i col·laboren en l'organització de la Primera Festa de la Cultura Popular Catalana (1994).

L'any 1998 tenen lloc les actuacions destacades a Menorca, sota la direcció de Roger Bernadich. En el mateix any, el nou director Magí Guitart comença una nova etapa amb el repte de la celebració del 90è aniversari.

Per a aquesta commemoració, se celebra un important festival, al teatre Conservatori, amb la participació de tots els antics dansaires que han format part d'aquest llarg camí i amb el programa: *Recull*, *La tiroitaina*, *Ball del córrer*, *Eth Cadrill*, *Recordant l'Alguer*, *Dansa de Castellterçol*, *Marina*, *La moixiganga de Sitges*, *Festa a ses Illes*, amb acompanyament de rondalla, i *Ball de gitanes*, de Rubí. El 20 de novembre s'estrena el muntatge coreogràfic *L'avalot*, de Magí Guitart, Rosa Pujol, Teresa Bordas i David Catllà. L'Esbart també actua a Mörlenbach (Alemanya) i a la Seu d'Urgell.

Dins d'aquest aniversari s'organitzà també un festival, el 24 d'octubre, a la Sala Ciutat, on participaren totes les seccions: Esbart Manresa, Escola de Dansa, amb el Grup Picarol i el Grup Barretina, l'Esbart Juvenil, el Grup Cultural, els Bastoners de Sant Jordi, els Cavallets de Manresa, el Foment de la Sardana, el Grup Innocentada, amb repre-

sentació de la comissió de Pubilles i del programa *Aires de Catalunya*.

Una nova estrena, *Temps de Carnestoltes*, té lloc a Cubelles, el juny de 2000, i actuen en la Fira d'Espectacles d'Arrel Tradicional.

El 2002 participen activament a la Fira de l'Aixada i en la processó del Divendres Sant, el dia 29 de març, recuperant el passatge *Meditació i Dansa de la mort*, amb la coreografia de Vicenç Orriols.

Després de la lamentable pèrdua de Magí Guitart, assumeix la direcció artística de l'Esbart Joan Manel Miquel, reconegut dansaire d'aquest esbart i per l'empremta de prestigi que donà a l'Esbart Dansaire Santvicentí, de Sant Vicenç de Castellet, que dirigeix conjuntament amb Eva Ortega.

Aquest director aporta a l'Esbart Manresà una nova línia, marcada per un desig de respectar les danses antigues, tradicionals, pròpies de l'esbart d'altres temps, i amb l'interès de donar nova forma i nou contingut a balls tradicionals també de casa nostra i d'altres contrades. Un esperit innovador i modern, però sense deixar la qualitat i l'exigència interpretativa, que en tot moment són els elements conductors de la tasca de Joan Manel Miquel, des de sempre.

Els nous muntatges de l'Esbart són: la *Dansa de Castellterçol* i *Sons de sa cobla* en l'espectacle *Un país que dansa*, en el Teatre Nacional de Catalunya, per commemorar el centenari dels esbarts; *Poemes en clau de dansa*, amb els actors Enric Llor i Alicia Puertas, per la Festa Major de Manresa, a la plaça Major (2002); i *Camins per al record*, espectacle dedicat als desapareguts Magí Guitart i a la seva esposa, Rosa Pujol, també dansaire (2003).

A partir de 2004 la nova orientació de l'Esbart comença a mostrar-se. El 2005 l'Esbart Manresà enregistra un programa especial per al programa *Nydia* de TV3, a la masia Roqueta, a Avinyó, i col·labora amb el grup Gog & Magog en una gira per Holanda. Participa en els actes de celebració de l'Aplec Internacional de la Sardana a Harlem (Holanda).

S'estrena, també, l'espectacle *Aires*, dirigit per Joan Manel Miquel, amb creacions del mateix director i de dansaires; *Del Mediterrani*, d'Anna

Gloses del cançoner (2004)

Navarro, i *Coratge*, de Ferran Esquirol, amb l'acompanyament musical de Manel Camp (que n'és l'autor) i La Principal de La Bisbal, amb motiu dels 50 anys del programa radiofònic *Aires de Catalunya*. En aquest acte es lliura la Insígnia d'Or a Teresa Bordas, en reconeixement a la gran tasca que ha fet com a dansaire, mestra de dansa i directiva.

El 2006 participen en els actes de celebració del centenari del Centre Esports Manresa, en la Fira Mediterrània i en el Festival de Cinema Negre de Manresa, i porten al teatre Bartrina de Reus l'espectacle *Aires*.

Amb l'interès de col·laborar, com sempre, amb tots els esdeveniments ciutadans i, sobretot, amb les altres seccions de l'entitat que legalment els acull, varen interpretar una sardana en el Saló de Sessions, en l'acte del pregó que Jordi Pujol va pronunciar amb motiu del centenari del Foment de la Sardana, entitat que impulsà el seu naixement. El mes d'abril, actuen per primera vegada en el restaurat teatre Kursaal amb l'espectacle *Dansa d'arrel*, amb altres esbarts manresans i de la comarca.

El 2008 la vitalitat i l'empenta de l'Esbart Manresà els porta a actuacions a Perpinyà, amb motiu de la celebració de la capitalitat cultural a la Catalunya Nord, i en la cloenda de les Jornades Internacionals Folklòriques, a Sant Fruitós de Bages, al costat de sis grups internacionals; porten l'espectacle *Tradidansa*, el 29 d'agost de 2008, a la plaça Major, basat en balls tradicionals catalans, peces de coreografies de Catalunya i del País Valencià, i el *Ball de gitanes*, de Rubí.

Contradansa pastoril (2002)

Ball de gitanes (29 d'agost de 2008)

L'Esbart Manresà en el seu centenari

L'Esbart Manresà de Dansaires ha portat durant aquests cent anys una vida artística pròspera i amb molts èxits, però també amb moltes vicissituds i molts entrebancs. Ha portat a terme una tasca coreogràfica amb una línia de continuïtat, i al costat de les danses tradicionals n'hi ha de nova creació, tal com s'ha pogut copsar en l'espectacle que, amb motiu del centenari, ha ofert al públic manresà, des del teatre Kursaal, i al públic català des del Palau de la Música Catalana.

L'espectacle *Centendansa* fou estrenat el dia 7 de febrer de 2009, en el teatre Kursaal, el mateix dia que feia cent anys de la seva primera actuació. El director Joan M. Miquel en el programa deia: "*Centendansa* és el resultat d'un garbuix d'emocions de tot un col·lectiu de gent que hem treballat per gaudir d'un espectacle de celebració, de respecte pel passat i d'il·lusió pel futur, un futur que comença just després que baixi el teló. Gaudim-ne!".

Dins un programa molt complet d'actes commemoratius del centenari cal destacar l'ofrena a la ciutat d'un monument dedicat a la dansa tradicional, a la plaça Gispert, i l'espectacle amb la participació dels dansaires actuals i dels antics.

La castanyeta, al teatre Kursaal (2009)

Aquests primers cent anys de l'Esbart Manresà són obra de tots els seus components: directius, coordinadors, col·laboradors, directors musicals, tècnics de so, de llums, regidors de vestuari i, sobretot, els dansaires de totes les seccions.

La Bolangera de Manresa, al teatre Kursaal (2009)

Ball de Sant Ferriol, al Palau de la Música Catalana (2009)

Dins aquest centenari, han rebuts diferents guardons. El 1975 el Ministeri d'Informació i Turisme el atorgà el Premi Cultura Popular per la realització de la Innocentada. Enguany, la Generalitat de Catalunya els ha concedit la Creu de Sant Jordi; la revista manresana *El Pou de la Gallina* els ha donat el guardó Oleguer Bisbal; pels lligams establerts se'ls ha atorgat la Medalla de la Vila de Perpinyà; i també se'ls ha concedit el Premi Sardana a la continuïtat.

LA INNOCENTADA

Agustí Soler Mas és l'autor de les *Innocentades*, obres de teatre interpretades per actors i actrius manresanes, de temes generalment satírics i amb clares referències a l'actualitat manresana. Des de la primera edició, l'Esbart Manresà hi participa ballant. Els muntatges coreogràfics de danses, que lliguen o no amb l'argument, són diferents cada any i s'alternen amb la trama escènica. Primer tingueren lloc durant el mes de desembre, però, a partir de 1990, les representacions es fan durant la primera quinzena de gener, després de la festivitat de Reis.

La primera Innocentada fou *La sardana dels geperuts*, l'any 1957. Seguiren *El pati de les oques* (*El lago de los cisnes*) (1958) i *Tres dragons* (1959), en el teatre de la Societat Coral de Sant Josep. A partir de 1960 foren acollits a l'Ateneu Cultural Manresà, en el teatre Els Carlins i a la Sala Loiola, encara que des de 1975 també seguiren altres indrets: el Casino, l'Hotel Pere III, i la Pista Castell. Més endavant s'interpretaren en el teatre Conservatori i a la Sala Ciutat (antiga Sala Loiola). Cal destacar la 25a edició, el desembre de 1981, titulada *Noces d'argent*, i que tingué la participació de Mary Santpere, i *Erectina 3000*, l'any 1999, que s'anunciava com "42 anys d'humor musical", amb més de 30 actors, 33 ballarins i 18 cantants.

De totes les Innocentades cal destacar, pel fet de tenir un marcat accent manresà i fent referència a fets de la nostra història, *Lladres, pillos i gormands* (1985), *Manresa, municipi d'Europa* (1988), *Favets i tremendos* (2000), *Black (La Manresa fosca)* (2001) i *Minorisa mon amour* (2002).

La Comissió Innocentada de Manresa de l'Agrupació Cultural del Bages va presentar 45 edicions de la Innocentada, amb la participació de l'Esbart Manresà, sota la direcció i el guió d'Agustí Soler Mas, fins al 2002, any del seu traspàs.

La Innocentada ha continuat cada any, encara que en diferents formats. El 2008 varen volen acabar el cicle "a la manera de fer" d'Agustí Soler. Coincidint amb la 51a edició, amb el títol *Noces d'Or*, tornaren a intervenir alguns dansaires de l'Esbart recreant i interpretant les coreografies creades especialment per a l'obra *La revolta dels Innocents*. Segurament per

la forta personalitat que despertava en tots els que havien conegut o havien col·laborat en alguna Innocentada, continua aquest espectacle tan genuïnament manresà.

L'ENTITAT

Els presidents de l'Agrupació Cultural del Bages han estat Valentí Serra Farré (1951 i 1960); Josep Maria Alegre Prat (1952); Marcel·lí Llobet Corominas (1953); Emili Solernou Anfruns (1959); Josep Parcerisa Anglada (1960); Juli Sanclimens Genescà (1961 i 1980); Manuel Parella Rubiralta (1963); Albert Viladrosa Morales (1965); Joaquim Canela Fígols (1967); Francesc Soler Mas (1971); Vicenç Orriols Espunyes (1974); Joan Ballús Ferrer (1975); Jaume Bernadich Cots (1985); Joan Barbé Quijada (1987); Josep Baraldés Prunés (1993); i Josep Soria Recuenco, des de 1995. Els presidents de l'Esbart Manresà han estat, des de la represa de l'any 1939, Valentí Serra, Amadeu Cornet, Ramon Bordas, Josep Maria Morell, Joan Torrecasana, Manuel Parella, Francesc Soler, Joan Ballús, Juli Sanclimens, Andreu Ruiz, Jaume Bernadich, Jaume Castellana, Joan Barbé, Vicenç Orriols, Teresa Bordas, Rosa Sugrañes, Joan Manel Miquel, Montserrat Llobet i Josep Soria.

Els directors artístics de l'Esbart Major (cos de dansa) han estat Àngel López (1909-1911); Antoni Reguant (1923-1953); Vicenç Orriols (1953-1978); Antoni Navarro (1978-1992, 1995-1997); Jesús Rubio Reche (1992 a 1994); Joan Puiggròs Rondila (1994-1995); Roger Bernadich (1997-1998); Magí Guitart (1998-2002); i Joan Manel Miquel des de 2002. Els directors adjunts, subdirectors i ajudants de direcció han sigut Josep M. Alegre Prat, Vicenç Orriols, Antoni Navarro, Joan Manel Miquel Vallejo, Mercè Peiró Guinó, Jesús Rubio Reche, Joan Puiggròs Rondila, Roger Bernadich Màrques, Teresa Bordas Crespi, Rosa Pujol Sancho, David Catllà i Jordi Gros Santasusana. Els directors generals han estat Antoni Reguant (1923-1953); Vicenç Orriols (1953 a 1978) i Antoni Navarro (1978 a 1998).

Els directors musicals han sigut Camil Puig, Ignasi Mas, Francesc Juanola, Josep Maria Solà i Joan Ballús.

Com a mestres de dansa dels grups infantils i juvenils trobem Genoveva Oller, Andreu Bardina de la Cruz, Jaume Bernadich, Leonor Figuls, Ignàsia Vilalta, Teresa Bordas, Josefina Ribot, Mercè Peiró, Joan Manel Miquel, Eva Ortega, Carme Gamisans, Josefina Fustagueres, Montserrat Llobet, Maria Àngels Ortiz, Maria Navarrete, Roser Rovira, Teresa Clotet, Montserrat Vila, Rosa Sugrañes, Salvador Gironés, Sílvia Navarro, Joan Puiggròs, Jesús Rubio, Roger Bernadich, Karina Rubio, Alba Anfruns, Sandra Soria, Anna Navarro, Ferran Esquirol, Helena Vilar i Jordi Gros.

Els coordinadors generals de l'esbart han estat Moisès Solà, Valentí Saladich, Jaume Bernadich, Vicenç Orriols i Paulí Gros; i els coordinadors de l'Escola de Dansa, Joan Manel Miquel, Ramon Vila, Pere Jòdar, Paulí Gros, Rosa Sugranyes, Teresa Clotet, Rosa Pujol i Eva Ortega.

Els regidors de vestuari i material han estat Jeroni Forcat, Catalina Martínez, Fèlix Àrias, Eustaqui Sánchez, Maria Codina, Francesc Gamisans, Pepita Font, Pepita Margarit, Salvador Gironès, M. Neus Vallejo, Joan Manel Miquel (pare), Anna Ruano, M. Engràcia Dalmau, Margarida Moliné, Núria Rondila, Montserrat Rondila, M. Àngels Reche, Conxita Pallarés, Dolors Baró, Josep Miquel Soler, Josep Sòria, Immaculada Castro, Joan Damià Martínez i Leonor Figuls. També cal anomenar els tècnics encarregats de maquillatges, llum i so: Rosa Llobet, Carme Garcia, Sílvia Navarro, Mireia Libez, Ferran Esquirol, Eva Ortega, Carles Esclusa, Joan Plaixats, Pere Grasset, Jeroni Lloys, Francesc Valverde, Ramon Ricarte, Pere Gibert, Lluís Obiols, Domènec Basullas, Joaquim Anfruns i Jordi Larroya.

El repertori de creació

En els transcurs de la ressenya hem esmentat les diferents danses que tenia com a repertori. Remarcarem, ara, els espectacles de creació pròpia:

- *Retaule Berguedà*, amb coreografia de Manuel Cubeles, instrumentació de Rafael Ferrer (1983) i direcció musical de Joan Ballús.

- *Nit de Sant Joan*, estrenat el dia 7 de març de 1986, al teatre Conservatori, amb guió de Manuel Cubeles, sobre un treball previ de Pilar López, i amb la coreografia d'Antoni Navarro. Amb la coordinació musical de Joan Ballús, les músiques i la instrumentació són de Manel Camp i Josep Padró, interpretades per la cobla La Principal del Llobregat. La coral Eswèrtia, dirigida per Imma Serra, hi va col·laborar interpretant textos dels poetes Mn. Jacint Verdaguer i Josep Carner. L'espectacle aglutina amor, màgia i misteri juntament amb la paròdia humorística de bruixes i bruixots, que formen el costum de la Nit de Sant Joan a les comarques del Bages i del Berguedà. Forma part del disc *Danses del Bages*, enregistrat el 1989 i patrocinat per l'Ajuntament de Manresa.

- *Festa de mar*, estrenada el 23 d'octubre de 1993, al teatre Conservatori, amb la cobla La Principal del Llobregat, sota la direcció de Pilar López, amb idea argumental de Manuel Cubeles i coreografia de Jesús Rubio.

- *L'avalot*, muntatge amb guió d'Agustí Soler Mas i música de Manel Camp, interpretada per la cobla La Principal del Llobregat, dirigit per

Joan Ballús. L'acció es trasllada l'any 1688, en els tràgics esdeveniments entre els pagesos de dos barris manresans: els Favets i els Tremendos. Fou estrenat el 20 de novembre de 1995, al teatre Conservatori.

- *Camins per al record*, format per *La gala de Campdevàdol*, *L'hereu Riera i Morisca*, *Seguidilles i Marineries de Castelló* i *Follia al bosc*, amb Les Violines, *Registres* (*Bon dia*, *Lionor*; *Dansa de Castellterçol*; *Nydia*, *Coratge*) i *Vida de riu*, amb Quico el Cèlio, el Noi i el Mut de Ferreries. S'estrenà el 5 de juliol de 2003, al teatre Conservatori, a la memòria dels dansaires Magí Guitart i Maria Rosa Pujol.

- *Aires*, estrenat al teatre Conservatori l'11 d'octubre de 2005. Format per *Havanera*, *Recordant Vilafranca*, *Clavellet*, *Gloses del cançonner*, *Tríptic* i *Del Mediterrani*.

- *Centendansa*, format per dues parts. La primera, 1909: *Galop de cortesia*, *Morisca*, *Sant Ferriol* i *La castanyeta*; *Metamorfosi* (estrena, coreografia d'Anna Navarro). La segona, 2009: *La Bolangera de Manresa*, *Bolero i Rapsòdia*, *Clavellet*, *Nit d'estels*, *Venustes*, i *Homenatge*. Interpretades amb la cobla Mediterrània, amb la col·laboració de Jesús Ventura en la instrumentació i amb coreografies de Joan M. Miquel, aquest espectacle fou estrenat el dia 7 de febrer de 2009, en el teatre Kursaal, coincidint amb la mateixa data que l'Esbart Manresà va fer la seva primera actuació el 1909 i per la Festa Major. Fou repetit el dia 18 de maig, en el Palau de la Música Catalana i per la Festa Major de Manresa.

ANTONI REGUANT I FARELL

(*Manresa, 22 de novembre de 1889; † 5 d'abril de 1960)

Amb quinze anys començà la seva vida de dansaire, a l'Agrupació de la Dansa, sota la direcció de Josep M. Gassó, i seguint el mestre Aureli Capmany. El 1915 pren part activa en la comissió organitzadora d'audicions de sardanes i en el Foment de la Sardana, del qual fou també president. Treballà per a la formació de colles sardanistes i per als Aplecs de la Sardana, al santuari de la Salut, a Viladordis.

L'any 1920 reorganitzà l'Esbart Manresà de Dansaires que va dirigir fins l'any 1936, i seguí de 1940 a 1953. El 1949 el nomenaren president d'honor.

Antoni Reguant, després de deixar l'Esbart Manresà, s'incorporà al nou esbart del Casal Cultural de Dansaires Manresans, com a director coreogràfic, segurament perquè tenia més afinitat amb les directrius que marcava el seu fundador Francesc Oliveras, al costat del coreògraf i ballarí Salvador Mel·lo i la seva esposa Eulàlia Blasi, també ballarina.

Organitzat pel Casal Cultural de Dansaires Manresans, l'any 1954, se li tributà un càlid i emotiu homenatge amb l'adhesió de totes les entitats culturals i artístiques de Manresa i dels esbarts de la comarca que hi havia portat la direcció: Esbart Sant Esteve, de la Colònia Soldevila; Esbart Santvicentí, de Sant Vicenç de Castellet; Esbart Callús; Quadre de Danses de Santpedor; Agrupació Artística de Dansaires, de Súria; Esbart Dolça Moreneta, de la Colònia Vidal; Esbart de Berga; Esbart Esplai de l'Ametlla de Merola; Esbart La Verbena, de Sant Joan de Vilatorrada; Esbart de Palà; Esbart de Cardona i Esbart Dansaire de Sant Salvador de Guardiola. A més dels esmentats, també havia col·laborat en altres de poblacions bagenques com Navarcles, el Pont de Vilomara i Sant Mateu de Bages.

És l'autor de la majoria de les coreografies dels balls que interpretaven els esbarts que dirigia. Cal esmentar el ball *La Blancaneus*, interpretat l'any 1955, al Cercle Familiar Recreatiu. Com a bon coneixedor, també fa articles explicatius de les danses, en el butlletí de l'entitat, com la *Dansa*, de Campdevàdol; el *Ball pla de Llavaneres*, Sant Vicenç de Montalt; *La moixiganga*, de Sitges; el *Ball de donzelles*, de Granollers, etc.

Cal destacar la coreografia del *Ball de la pubilla*, estrenada el dia 21 d'octubre de 1951, en l'acte de lliurament de la figura que el Gremi de Sant Lluc va donar a la ciutat. Es tracta d'un vals que balla la pubilla mentre les parelles de dansaires ballen una corrandà al seu voltant. Francesc Juanola en féu una versió de ballet i Josep M. Mestre Miret creà una cançó. Es tornà a interpretar en la celebració del cinquantè aniversari, el 21 d'octubre de 2001.

Va ser un important impulsor de les danses tradicionals, amb la finalitat de propagar-les i dignificar-les, i en va recollir més de dues-centes. En una entrevista al diari *Manresa*, l'any 1946, destaca l'entusiasme dels dansaires de l'Esbart Manresà i del músic Francesc Juanola, com a gran col·laborador; també fa esment de la seva gran estima i dedicació a la dansa popular i al nou projecte de preparar noves danses. Demostrant la seva dedicació, acaba dient: "Nuestros propósitos son amplios, como los horizontes serenos de nuestra tierra". Realment va dedicar la seva vida a la dansa catalana.

VICENÇ ORRIOLS I ESPUNYES

Nascut a Manresa el 3 de gener de 1925, la seva vida ha estat sempre i constantment lligada a l'Esbart Manresà, amb un gran interès per la recerca, la difusió i el manteniment de la dansa tradicional catalana.

Vicenç Orriols, l'any 1939, quan era alumne del col·legi La Salle, va sentir l'impuls de ballar, seguint la petició del mestre Reguant. Mentre va durar el servei militar, a Barcelona, va aprendre de l'eminent folklorista Lluís Trullàs, de l'esbart de l'Orfeó Gracienc. Des de l'any 1952, com un antic dansaire ple d'il·lusió i entusiasme, va acceptar la responsabilitat de prendre el relleu d'Antoni Reguant, que havia aconseguit la represa de l'Esbart. En aquell temps Orriols ja dirigia l'Esbart del Pont de Vilomara amb molt encert.

Gran enamorat de la dansa catalana, Vicenç Orriols durant 25 anys va portar l'Esbart Manresà a un lloc de prestigi. Va entrar amb unes idees clares de com havia de ser l'Esbart, en aquella nova etapa que començava a la segona meitat del segle xx, primer com a subdirector i després com a director. Amb un esforç difícil de descriure, va anar construint amb paciència, sense defallir, un esbart que pogués presentar les danses catalanes per tot arreu i amb la màxima dignitat. A partir de l'any 1956 tingué la col·laboració de Manuel Cubeles, que l'ajudà a marcar definitivament la seva trajectòria futura.

L'espectacular projecció de l'Esbart Manresà ha estat possible gràcies a la gran capacitat de treball d'Orriols, que aconseguí que aquest esbart fos considerat com un dels millors de Catalunya. Sobretot va aconseguir que fos un element que, a través de la dansa catalana, enaltís el nom de Manresa.

Estigué interessat a fer sortir l'Esbart fora de Catalunya, per ampliar la seva projecció. Així sorgiren les actuacions a Eivissa (1960), al festival Dies de Germanor Catalana, estrenyen llaços d'amistat amb l'esbart de Perpinyà, que encara perduren, i a diversos festivals folklòrics del Rosselló (1962). Foren les primeres sortides a l'estranger realment importants per l'època. A partir d'aquí les actuacions foren molt nombroses per Catalunya, l'Estat espanyol i també per Europa.

Organitzà un Grup de Bastoners amb els mateixos dansaires de l'Esbart Manresà, que amb un variat repertori tenen la seva primera actuació l'any 1955. Creà la Rondalla Popular per acompanyar les danses (1960), fet molt innovador que va tenir molt relleu. Més endavant, l'any 1982, organitzaria els Cavallets de Manresa.

De les coreografies pròpies destaquem el *Ball de bombers*, que per la seva originalitat esdevindria una representació ben clara d'aquesta època (1954), al teatre Conservatori; el ballet de la sarsuela *Maruxa* (1955), al teatre Kursaal, que és l'inici d'una llarga llista de muntatges fets expressament per diferents activitats teatrals; *Cançons i danses de Catalunya* (1955), al teatre Conservatori; la *Meditació i Dansa de la mort*, per la pro-

cessó de Divendres Sant (1956); l'espectacle *Aires de Catalunya*; el ballet de l'òpera *Marina* (1956), entre d'altres.

El 1973 Vicenç Orriols va ser elegit president de l'Agrupació Manresana de Folklore; entitat de la qual ja havia estat distingit com a soci d'honor.

La dedicació de Vicenç Orriols és llarga i intensa, les actuacions públiques són nombroses i els dansaires són molts, amb un repertori de més de vuitanta ballets diferents i amb vint-i-dues coreografies creades per a òperes, sarsueles, pastorets, etc. A més de la forta activitat en favor de l'Esbart Manresà, també ha col·laborat, de forma més o menys continuada, en altres grups de dansa de la Catalunya central (Taradell, el Pont de Vilomara, Sant Joan de Vilatorrada, Monistrol, Fals, Aguilar de Segarra, Rajadell, Sant Vicenç de Castellet, Avinyó, Artés, Súria, Sant Salvador de Guardiola) en activitats folklòriques.

Vicenç Orriols també col·laborà en la creació del conjunt de balls de la imatgeria de la ciutat, a instàncies de l'Ajuntament. Amb el grup d'investigació folklòrica que tenia l'entitat, es pogueren estructurar novament les músiques i les coreografies de cada ball que encara es ballen (i que estan especificades en l'apartat dedicat als balls de la imatgeria de la Ciutat).

Tota aquesta gran tasca realitzada se li va reconèixer amb la concessió de la Medalla de la Ciutat de Manresa, que li fou lliurada per l'alcalde Ramon Roqueta, al Saló de Sessions de l'Ajuntament, coincidint amb els seus 25 anys de director de l'Esbart Manresà, el dia 10 d'abril de 1979.

En la celebració del centenari de l'Esbart, per tota una vida dedicada a l'Esbart Manresà, fou l'encarregat de pronunciar el pregó d'inici dels actes, al Saló de Sessions de l'Ajuntament, el dia 30 de gener de 2009.

Vicenç Orriols, pregoner del centenari de l'Esbart Manresà

ANTONI NAVARRO I HERBERA

Nascut a Manresa l'any 1941, comença a ballar a l'Esbart l'any 1954, i fa la primera actuació al Sanatori de Sant Joan de Déu, el dia 24 de juny. Va participar en la primera sortida important que feia l'Esbart Manresà a l'illa d'Eivissa, l'any 1959. El 1963 va ser un dels representants de l'Esbart, que foren rebuts pel mestre Pau Casals, a la seva casa de Mollitg (França).

El 1965 és nomenat director adjunt de l'Esbart Major (actualment anomenat "cos de dansa"). De 1977 a 1998 fou director general (encara que abans ja portava la direcció artística).

L'Agrupació el va nomenar soci d'honor, l'any 1979, i li va concedir la Insígnia d'Or de l'entitat, amb motiu dels seus 25 anys com a dansaire. La imposició va tenir lloc durant l'espectacle de presentació per primera vegada del *Ball de gitanes*, de Rubí, el dia 23 de maig de 1981, al teatre Conservatori.

Durant la seva direcció va ampliar el repertori amb *Farandola provençal*; *Entrellçada del Rosselló*; *Ball de pastors*; *Suite de muntanya*; *L'espunyonet*, del Berguedà; *Ballet de marina*; *Ball de faixes*, de Sant Martí de Tous; *Ball de gitanes*, de Rubí; *La Bolangera*; *Recordant l'Alguer*; *Ball cerdà*; *Ball de la verema*; *Bolero d'Alcúdia*, de Carlet; *Ball del mocador*; *Ballet de Déu*; *El Cadrill*; *Danses de Pineda*; *Retaule Bergadà*; *Pas de cortesia*; *Ball de l'Aigua-Ros*; *Galop de joventut*; *Ball francès*; *Ball pla*, de Sant Mateu; *Jota*, de Castelló; i *Les majoriales*.

Va crear les coreografies *Copeo de Matansé*, *Dansetes de València*, *La presó de Lleida*, *El bolero de Torrent*, *Festa a ses Illes*, *Ball de Sant Ferriol*, *Matança del porc* i *Nit de Sant Joan*; i per sarsueles que organitzava el Cercle Familiar Recreatiu, l'Orfeó Manresà i l'Associació Divina Pastora. Va ser el coreògraf de moltes Innocentades i de balls de la imatgeria de la ciutat: el *Ball de l'Hereu* (versió per a l'Esbart), el *Ball dels Cavallets de Manresa*, el *Ball de Nans* i el *Ball de l'Àliga*.

Va col·laborar durant molts anys amb altres esbarts, com l'Esbart Sant Genís, de Taradell (Osona), l'Esbart Sant Jordi, de Gironella, l'Esbart de Mojà i l'Esbart Dansaire La Verbena, de Sant Joan de Vilatorrada, i amb altres grups dansaires que puntualment demanaven el seu mestratge.

JOAN MANEL MIQUEL I VALLEJO

Nascut a Manresa l'any 1959, és l'actual director i coreògraf de l'Esbart Manresà, des de l'octubre de 2002. Ha estat dansaire (de 1969 a 1984) i mestre i coordinador de l'escola de dansa (de 1978 a 1980). Durant el període de 1981 a 1999 fou dansaire i codirector artístic de l'Esbart Dansaire Santvicentí, impulsà la recuperació de festes i tradicions locals i la ballada popular anual del *Ball de gitanes*, que s'estrenà el 1992.

Ha realitzat nombroses creacions i arranjaments coreogràfics sobre danses populars, principalment per a l'Esbart Manresà i per a l'Esbart Santvicentí: *Bolero mariner*, sobre partitura de Francesc Vila (1989); *Ball de Gegants de Sant Vicenç de Castellet*, sobre música de Joan Penas (1990); *Juny. Els segadors*, sobre guió musical de Joan Ballús (1992); *Pallareses*, sobre músiques editades pel Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana (1997); *Farandola del Rosselló*, sobre música de Joan Moratà (1998); *Ball de bastons*, sobre melodia popular instrumentada per Francesc Juanola (1998); *Enramades a baixamar*, sobre partitura de Pep López (1998); *Sons de Sa Cobla*, sobre treballs del grup Sa Cobla (2002); *Ball pagès*, sobre tonades de les illes Balears (2002); *Nydia*, sobre sardana de Juli Garreta (2002); *Follia al bosc*, sobre melodies del grup Les Violines (2003); *Vida de riu*, en col·laboració amb Ricard Roig sobre músiques del grup Quico el Cèlio, el Noi i el Mut de Ferreries (2003); *Gloses del Cançonner*, sobre les gloses de *La pastoreta* i *Els tres tambors*, de Tomàs Gil i Membrado (2004); *Somiant Vilafranca*, coreografia sobre la *Glosa del ball de gitanes de Vilafranca*, de Joaquim Serra (2005); *Clavellet*, sobre música de S'Albaida (2005); *Tríptic*, sobre la música *Tríptic de records*, de Félix Martínez i Comín (2005); *La Bolangera de Manresa*, sobre música popular amb arranjament instrumental de Jesús Ventura, (2009); *Bolero i Rapsòdia*, sobre música de Les Violines i Manel Oltra (2009); *Nit d'estels*, sobre música del grup L'Ham de Foc; (2009); *Venustes i Homenatge*, sobre música de Jesús Ventura (2009).

Agrupació de la Dansa

El dia 16 de gener de 1910 es varen reunir un grup de joves "posseïts d'un ferm entusiasme per a la propagació de les danses catalanes", per constituir l'Agrupació de la Dansa, com una secció folklòrica del Centre Excursionista de la Comarca de Bages, formada per quatre senyores i set joves. L'ànima d'aquest nou esbart fou Josep M. Gassó, que compartí la fundació i la direcció amb Joan Cots.

Esbart sorgit a semblança de la barcelonina *Agrupació La Dança*, promoguda per Joan Guasch, l'any 1908, com a secció del Centre Excursionista de Catalunya.

El debut de l'Agrupació de la Dansa tingué lloc el dia 1 de maig de 1910, dins de la festa de celebració del nou estatge de l'Orfeó Manresà, al teatre Conservatori. Segons la ressenya, "donava goig de veure dansar als novells joves de l'Agrupació". Els debutants foren Joan Cots, Àngel Cots, Estanislau Soler, Francisco Brichs, Josep Calafell i Josep M. Gassó, i Caritat Altiramas, Genoveva Arnau, Maria Badia i Dolors Gabarró, amb el programa *Ball cerdà*, del Pallars (conjunt), *La Morisca*, de Gerri de la Sal (una parella), *Ball de Sant Ferriol*, del Pallars (homes) i *La Bolangera*, de la comarca de Bages (quatre parelles).

La ressenya d'*El Pla de Bages* feia esment que el mateix director Josep M. Gassó havia donat unes breus notes explicatives de cada ballet, i deia que havien recollit "molts aplaudiments i sinceres felicitacions, a les que unim la nostra".

Mentrestant, l'Esbart Manresà, fundat el 1909, també treballava per recuperar les danses tradicionals, però en deixar momentàniament la

Agrupació de la Dansa. A l'esquerra Josep M. Gassó

Programa de l'actuació del 29 de juny de 1912

Ball de cintes

Portada del *Butlletí de l'Agrupació de la Dança*, núm. 3

seva activitat l'any 1911, alguns dels seus components anaren a l'Agrupació per continuar ballant.

La tasca de l'Agrupació de la Dansa la trobem explicada en cròniques en *El Pla de Bages*, sobretot durant els anys 1910, 1911 i 1912, que foren els anys de plenitud. De la llarga llista d'actuacions cal destacar la que varen fer en el monestir de Sant Benet, el dissabte dia 29 de juny de 1912, en l'excursió-aplec organitzada dins els actes del Segon Congrés Excursionista Català, que se celebrava a Manresa.

L'Agrupació de la Dansa es constituí legalment el 12 de novembre de 1911, i formaren la Junta directiva Ignasi Rebordosa, Josep Calafell, Lluís Torrents, Josep Viñas, Adolf Solé, Francisco Brichs i Amadeu Drets. A partir d'aquest moment es varen separar del Centre Excursionista "per considerar-se potent per treballar amb vida pròpia". En l'actuació del dia 1 de desembre de 1912, a Terrassa, varen estrenar l'estendard (el domàs fou cedit per la família Jorba i la llança la confeccionà el dansaire Joan Monell).

L'empenta que portava aquesta Agrupació es veié reflectida en la publicació d'una revista pròpia, el *Butlletí de la Agrupació de la Dansa*, amb la finalitat de ser portaveu de

l'entitat i dedicar-se a la divulgació dels balls típics de Catalunya, encara que, per problemes econòmics, només va arribar al número 4 (any 1913). Els editava la impremta manresana d'Albert Rubiralta, al carrer del Born, 24.

Les actuacions que varen realitzar mostren abastament la tasca que feren per a la recuperació i la interpretació de les danses catalanes. En el butlletí núm. 4, a manera de ressenya, trobem:

[...] Hem fet públiques nostres danses en les entitats Centre Excursionista, Círcol Manresà, Centre Carlista, Centre Nacionalista, Casal Regionalista i altres, a més en llocs públics com la Plaça Major, la Plaça Sant Domènec, la Plana de l'Om, Plaça de Santa Llúcia, i en les Festes del Peix, Festes escolars, Festes en obsequi a S.A.R. l'Infanta Isabel en la seva visita a Manresa [el 23 de juliol de 1912], i per la Festa Major, etc. Unint nostres cors amb altres poblacions tenim que s'han fet excursions artístiques a Artés, Castellgalí, Súria, Balsareny, Navarces, Sant Benet de Bages, Guardiola, Castellgalí, Terrassa, etc. S'han organitzat excursions recreatives com són a Montserrat, Barcelona [...].

A més de ballar sardanes, el repertori era molt complet i variat: *Contrapàs* (Pallars), *L'Indiot* (Urgell i Solsona), *L'esquerrana* (Pallars), *Galop de cortesia* (Pallars), *Punta i taló* (Llarbén), *Ball cerdà* (Vic), *La Bolangera* (Empordà), *L'espunyolet* (Pallars i Berga), *La castanya* (Pallars), *Ball de Sant Ferriol* (Pumforniu), *Ball de les faixes o de cintes* (Vallès), *Ballet de la muntanya* (Viladrau), *Ball de plaça* (Arenys de Mar), *Ball rodó* (recollit per mossèn Bosch), *Ball de gitanes* (Vallès), *La morisca* (Gerri de la Sal), *L'hereu Riera* (Vallès), *Galop de cortesia* (Conca de Gurb) i *Dansa de Castellterçol* i *Ball del ciri*, entre d'altres.

Una efemèride destacable és el berenar "amb el seu corresponent xampany", celebrat el diumenge 5 de novembre de 1911, a la fonda La Catalana, de Jacinto Cortina (situada a la carretera de Vic), amb uns 90 comensals. Estava dedicat a l'Agrupació i en homenatge a diferents personalitats de l'Esbart Català: al seu director, Aureli Capmany, i als dansaires Antoni Casalí, Cèsar Canals i Felip Blasco (que eren a la vegada president, vicepresident i secretari respectivament).

Durant la festa, Aureli Capmany explicà, amb gran entusiasme, l'obra de l'Agrupació de la Dansa, que qualificà de verament patriòtica, encoratjant els joves que la constituïen a "prosseguir pel camí de la divulgació dels costums típics de la nostra terra per medi dels ballets regionals catalans". Va oferir el seu recolzament incondicional i digué que, amb l'Esbart Català de Barcelona, eren les úniques entitats que existien a Catalunya, d'aquest tipus.

Al vespre, amb la col·laboració d'alguns balladors de l'Esbart Català, s'organitzà un festival de ballets populars, al local de la Joventut Carlista (carrer Sabateria, núm. 3).

Aquest esbart va desenvolupar les seves activitats fins l'any 1916 amb nombroses actuacions i amb una forta projecció social. Josep Esteve i Seguí, president fundador del Centre Excursionista, va valorar en un article a *La Sardana* (abril de 1916) la bona feina que havia fet.

JOSEP M. GASSÓ I MONRÓS

(*Manresa, 1891; † Barcelona, 1952)

Fou l'ànima de l'Agrupació de la Dansa i cantaire de l'Orfeó Manresà. Era molt seriós en la preparació dels balls i tenia un gran interès per ampliar el repertori, amb la finalitat de salvaguardar aquest patrimoni.

L'any 1916 es traslladà a Barcelona, encara que va seguir mantenint una forta relació amb Manresa. Segurament això fou un dels motius per acabar en les activitats de l'Agrupació de la Dansa. Fundà l'Esbart Barceloní de Dansaires, fou director de l'Esbart Sarrianenc de Folklore de la Lliga Regionalista (1917) i, continuant la seva trajectòria coral, fou el director de l'Orfeó Canigó, de Barcelona, l'any 1919.

El seu interès per la sardana queda reflectit en diferents escrits a la revista *La Sardana*, que s'editava a Manresa, de la qual n'era corresponsal. Fou realment un gran activista de les danses catalanes i un destacat organitzador de ballades de sardanes, des dels anys vint, i de la cançó a través de l'orfeó que dirigí. El seu mestre, i alhora amic, Aureli Capmany esmentà, en els seus escrits, la tasca realitzada per Gassó amb frases elogioses.

Fou compositor d'obres corals i de vint-i-tres sardanes, de les quals destaca *Catalanesca*, *Otilia*, *Enjogassada* (1916), la revessa *Enredona* (1917), *Entremaliada*, *La mixeta*, *Plou i fa sol*, *La xerraire*, *Poncelletes blaves*, *Festa lleidatana*, *El campanar*, *La sardana dels pomells de joventut*, *Alegria d'infant*, *Roser florit*, *Dansa de sirenes*, *La font dels pins*, *Somni*, *La nineta* i *Una joguina*. La sardana *Lluïsa* fou estrenada per la cobla Barcino, dirigida pel mateix Josep M. Gassó, a Barcelona, el 1918, en una festa en honor de les seccions de l'Orfeó Canigó i de l'Esbart Barceloní de Dansaires. La que tingué major popularitat fou *La boja* (1921), i segurament l'última fou *El campanar de Gràcia* (1951). També féu la instrumentació de ballets.

Esbart Dansaires Manresans

La formació d'un nou esbart a Manresa fou obra del sardanista Francesc Oliveras i Camps, que es va desvincular de l'Agrupación Manresana de Folklore i fundà, l'any 1947, la colla infantil Florideta.

Fou reorganitzada amb el nom de Colla Petits Dansaires Manresans, l'any 1950, gràcies a l'entusiasme del fundador i de les sardanistes Dolores Martínez i Montserrat Capdevila, a les quals s'hi afegiren Carmen Reverte, Jordi Sallés i Josep Torrents.

Després d'aquesta primera etapa dedicada al sardanisme, l'any 1952, amb esperit de renovació i per fer possible altres activitats folklòriques, amb el nom de Dansaires Manresans són acceptats com a delegació de l'Obra del Ballet Popular, de Barcelona, que seria la llavor de la futura entitat Casal Cultural de Dansaires Manresans.

Concretament el 15 de novembre de l'any 1953, en la commemoració del sisè aniversari de la colla sardanista Dansaires Manresans, tin-

Encapçalament del butlletí

Integrants de l'Esbart el 30 d'agost de 1954, amb Antoni Reguant i Francesc Oliveras

La moixiganga, escenificada a la Seu de Manresa, l'1 d'octubre de 2006

gué lloc la presentació del nou **Esbart Dansaires Manresans**, el qual comptava, com a director coreogràfic, amb Àngel Macià (que provenia de l'Esbart Maragall, d'Arenys de Mar), en un concert-recital amb la intervenció del tenor Caietà Renom i la cobla La Principal de Bages, dirigida pel mestre Damià Rius, a la sala d'actes de l'escola La Renaixença.

En aquesta primera actuació interpretaren *La quadrilla*, *La morisca*, *L'hereu Riera*, *L'espunyolet* i *Galop de panderetes*. Segons la ressenya del diari *Manresa*: "Por la buena presencia y ajustada presentación tuvieron que repetirse algunos ante los encendidos aplausos del público. El éxito del nuevo Esbart fue completo".

Francesc Oliveras va emprendre una nova tasca de folklore a Manresa. Realment, fou l'ànima i el puntal d'una nova entitat folklòrica que esdevindria un nucli aglutinador de diferents seccions (sardanes, esbart i dansa clàssica), constituïda amb una Junta provisional, en la qual hi havia Antoni Reguant, que havia deixat la direcció de l'Esbart Manresà.

El gener de 1955, quedà constituïda la Junta. En fou el president Francesc Padró Domènech, i com a membres: Joan Baltiérrez, Antolí Bausili, Francesc Oliveras, Magí Casellas, Josep Oliveras, Rafael i Enric Làzaro, Josep Torrent, Jordi Sallés, David Suarez, Josep Serra i Martí Alonso.

El mes de març, amb el títol d'Esbart Dansaires Manresans de l'Obra del Ballet Popular editen el primer número d'un butlletí per informar sobre l'entitat. Amb escrits d'Antoni Reguant, d'Eliseu Barandalla, de Jaume Vives, de dansaires i de col·laboradors, tindrà una existència constant fins al 1964, amb el número 50; seguiran dos números més, el 51 (1966) i el 52 (1971) i un número especial el 1984.

S'amplien les coreografies de l'Esbart gràcies al prestigiós coreògraf Salvador Mel·lo (que llavors era director de l'Esbart Verdaguer) i a la ballarina Eulàlia Blasi, que també hi participava sovint; en l'acompanyament al piano tenien Antoni Ros Marbà.

El diumenge 17 d'abril de 1955 organitzen el I Festival de Primavera, al teatre del Cercle Familiar Recreatiu, amb l'actuació de l'Esbart Verdaguer i l'Esbart Dansaires Manresans, amb la cobla La Principal de Bages; aquest festival va continuar durant set anys consecutius.

Des del desembre de l'any 1955 també col·laboraren en els balls de *Los Pastorillos en Belén*, que interpretava el quadre escènic del Cercle Familiar Recreatiu, i també *Els Pastorets*, de Josep M. Folch i Torres, a la Colònia Borràs, de Castellbell i el Vilar. A partir de llavors, també col·laboraren en les representacions de sarsueles que organitzà l'Orfeó Manresà i el mateix Cercle Familiar Recreatiu, que seguiren en anys successius.

També actuaren en els festivals folklòrics de la Festa de la Misteriosa

Llum i de la Festa Major, i en diferents poblacions de la comarca. Cal remarcar la participació en l'acte d'homenatge a Josep M. Serra Salient, amb motiu dels seus 75 anys i 50 de la fundació del cor La Unió, del Pont de Vilomara.

El 1956 és l'any de la gran empena del Casal Cultural. Pren un important increment la secció de l'Esbart, a causa dels èxits obtinguts en els seves actuacions, i es constitueix en una entitat amb personalitat pròpia, deixant de ser delegació de l'Obra del Ballet Popular. Aquest any col·locaren al mur de Pep Ventura, al camí dels Degotalls de Montserrat, el medalló-escut de l'entitat, a més de realitzar una actuació de l'Esbart presentant *La moixiganga*, de Sitges, davant la comunitat benedictina i del seu abat, dom Aureli Maria Escarré.

A partir de llavors, organitzen festivals folklòrics i festivals de primavera i de tardor que presenten un format de diferents parts i amb diferents intèrprets. A més de l'Esbart de la mateixa entitat, segons el festival, també actua un cantant de prestigi, com Caietà Renom, Emili Vendrell, Josep Coll o Josep M. Descarga; una formació coral, com l'Orfeó Manresà, l'Orfeó Gracienc, o l'orfeó infantil de l'Institut Catòlic de Puericultura, i varen tenir també la col·laboració d'altres esbarts, com l'Esbart Verdaguer, sempre amb l'acompanyament d'una cobla de prestigi.

En aquests anys cinquanta s'estabilitzà la nova entitat, plena d'entusiasme i il·lusions i amb una gran activitat. També hi ha una sana pugna (com mostren alguns articles dels respectius butlletins) amb l'Esbart Manresà, d'on havien sortit alguns dansaires, a més del director Antoni Reguant, segurament fruit d'una competitivitat artística i perquè tots dos volien destacar en la realització d'activitats folklòriques a la ciutat.

L'any 1957, commemorant el desè aniversari de l'entitat, va ser ple d'activitats que tindrien continuïtat, com l'Aplec de les Marcetes, el dia 1 de maig, i el concurs de colles sardanistes de la Festa Major, que en el seu primer any va tenir la participació de trenta-vuit colles.

També actuaren en el recinte del castell de la Ducal Vila de Cardona, i a l'Aplec d'Esbarts, que organitzava anualment l'Obra del Ballet Popular, a Montserrat.

D'aquest mateix any és la creació d'una nova secció: l'Acadèmia Santa Eulàlia de dansa clàssica, sota la direcció de la senyoreta Eulàlia Blasi (i més endavant amb Maria Anna Garcés), d'on sorgiria la ballarina Olga Roig. Abans, però, des de 1955, Paquita Ratés feia classes de rítmica als dansaries, a petició dels mestres Antoni Reguant i Salvador Mel·lo, a fi de millorar les formes. Més endavant, als anys seixanta, seguirien les professores Sabina Rocamor, Maria Novelles i Cristina Guinjoan.

Damià Rius i Antoni Reguant amb els dansaires

L'any 1958 fan la primera sortida a l'estranger, concretament a la ciutat d'Amélie-les-Bains (França), amb la cobla Sabadell, dirigida pel mestre Damià Rius. Varen participar en els XVI Festivals Internacionals de Folklore, en el teatre La Verduce i davant d'uns vuit mil espectadors. Tant l'estada, com la cercavila i les diferents actuacions foren realment un èxit.

El 17 de juliol de 1959 va tenir lloc un festival de gala en homenatge a la cobla La Principal de Bages, que celebrava els seus cinquanta anys, en el qual actuaren les diferents seccions de l'Esbart sota la direcció de Salvador Mel·lo i d'Eulàlia Blasi, i amb la participació de dansaires de l'Esbart Verdguer.

En aquest festival es va presentar la nova secció anomenada **Rítmica i Plàstica** que dirigia el mestre Francesc Vila Ginfrer. Es tractava de cançons amb mímica que assajaven en el col·legi La Renaixença. En el seu debut presentaren l'obra humorística *Pallassin casa sa filla*.

L'Esbart s'anava consolidant per mitjà dels mestres Antoni Reguant i Salvador Mel·lo, i amb Damià Rius a la part musical. Anava adquirint una acurada selecció de coreografies i de partícels musicals pròpies, fent possible una presentació molt digna en les diverses actuacions a Catalunya, a les sortides al sud de França i a diferents poblacions d'Itàlia (Gènova, Arezzo i Torí). A més, durant la seva estada a Roma varen rebre la benedicció del papa Joan XXIII. Des de 1959, repetiren les actuacions a l'estranger.

La desaparició d'Antoni Reguant, l'any 1960, porta canvis en la di-

recció. De 1962 a 1968 el director de l'Esbart és el destacat dansaire Josep Manuel Reverte.

Continuen les actuacions, comencen a participar en la vesprada del Dijous Sant (1960) i destaca l'actuació interpretada per Pilar Arnau i Joan Foses, de l'Esbart de Rubí (que estava fent el servei militar a Manresa) en la sarsuela *Bohemios* (1961).

Els nous Estatuts s'aproven l'any 1961 i el nom de Casal Cultural de Dansaires Manresans esdevé definitiu.

El festival del xiv aniversari fou un gran èxit, hi participaren totes les seccions de l'Esbart i les alumnes de Sabina Rocamor, d'entre les quals destacaven Lúdia Ribas, Rosa M. Camprubí, Pepita Sisteró, M. Alba Vila i l'actuació d'Olga Roig, amb el *Pizzicato de Silvia*, que va haver de bisar. L'any següent interpretaren *Les danses del príncep Igor*, de difícil muntatge.

El 21 d'agost de 1965 inauguren el nou local social, al carrer Circumval·lació (fins llavors havien assajat en el local del Cercle Familiar Recreatiu i en el col·legi La Renaixença).

Cal remarcar que al llarg d'aquests anys, dins l'entitat, la dansaire Rosa M. Camprubí organitzava festivals amb la participació de la secció de dansa clàssica del col·legi Badia Solé i la secció infantil de l'Esbart Dansaires Manresans. En el del dia 21 de juny de 1970, a la Sala Loiola, interpretaren la tradicional *Dansa de les hores*, de l'òpera *La Gioconda*, d'A. Ponchielli, i *Fantasia año 1970*, entre altres.

L'any 1972 començaren els actes de celebració del 25è aniversari del Casal, i s'organitzaren les Festes de la Misteriosa Llum. L'any se-

güent, a més d'una exposició antològica, organitzaren una Gran Gala Folklòrica, a la Sala Ciutat, amb totes les seccions del Casal i amb la participació de l'Esbart Català de Dansaires, l'Esbart Comtal, l'Esbart de l'Orfeó Gracienc i el Ballet de la Ciutat Comtal, de Barcelona; l'Esbart Sant Esteve de Tarragona; l'Esbart Maragall, d'Arenys de Mar; i l'Esbart Terrassa. En aquesta avinentesa també es va retre homenatge a Francesc Oliveras, per als seus 25 anys d'esforç i dedicació a l'entitat.

Actuaren al Palau de la Música Catalana (1977) i, l'any següent, celebraren el 30è aniversari del Casal.

En el 27è concurs Regional de Colles Sardanistes, celebrat el 3 de setembre de 1983, van retre homenatge al que havia estat durant molts anys el director musical de l'entitat, Damià Rius

Montserrat i Angel Peiron, actual director de l'Esbart, el 1970

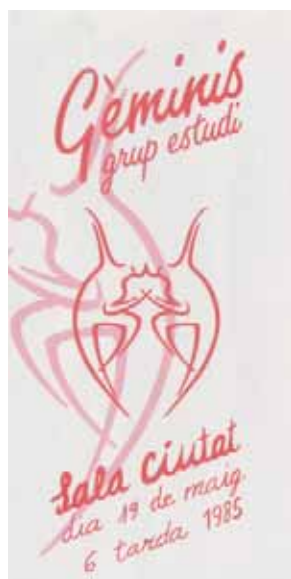
Galop grec, amb coreografia de Joan Burés (1981)

Ball de la civada (1981)

(que havia mort el 18 de juny). La cobla La Principal del Vallès interpretà tres sardanes del mestre Rius: *Bella França*, *Remembrança* i *T'ho diré quan serem sols*.

Durant els anys vuitanta continuen l'Aplec de les Marçetes, els cursets de dansa clàssica i les actuacions. La novetat de l'any 1985 va ser la creació d'una nova secció, el grup de dansa clàssica i moderna Geminis, sota la direcció i les coreografies de Rosa M. Camprubí, que feren la seva estrena el dia 19 de maig.

Cartell del grup de dansa clàssica i moderna Geminis

ORENETA D'OR CIUTAT DE MANRESA

Per la Festa Major de l'any 1986 s'organitza la primera mostra de dansa folklòrica Oreneta d'Or Ciutat de Manresa, seguint l'emblema de l'oreneta que porta l'escut de l'entitat, amb l'actuació de diferents grups folklòrics de Catalunya, d'Espanya i de l'estranger, que realitzen a manera d'intercanvi. En aquesta primera mostra, a més de l'Esbart del Casal Cultural de Dansaires Manresans, hi varen participar quatre grups: l'Agrupación Folklórica Los Tusmarinos, de Cangas de Narcea; el Centro Cultural, Deportivo y Recreativo Renfe, d'Alcázar de San Juan; l'Agrupación Folklórica Alma Literana, de Tamarit de Llitera; el Grupo de Danzas Castellano-Leonesas Pilarica Asociación, de Valladolid; i l'Asociación Cultural Virgen de la Esperanza, de Lillo (Toledo).

La gestació d'aquesta mostra folklòrica de la Festa Major tingué lloc dos anys abans, amb els grups convidats Euskai Dantzarien Bailtazarra y Ortonxo, l'any 1984, i Arabako Errioxa Taldea, el 1985.

Aquesta mostra de dansa queda consolidada i es repeteix cada any, amb la participació de grups folklòrics d'arreu, i esdevé un dels actes més esperats de la Festa Major. Des de 1989 també organitzen l'Oreneta d'Or Infantil i Juvenil Ciutat de Manresa.

L'any 1986 és de gran activitat en actuacions per la Península i França, a més de Manresa i de pobles de la comarca. Concretament, a Valladolid i voltants; a Lillo (Toledo); al ix Festival Pentecôte, a Romans (França); al xxi Festival Internacional de Folklore d'Alcázar de San Juan; i a Cangas de Narcea (Astúries).

També realitzen una tasca de col·laboració amb altres esbarts de la comarca. Així, a partir de l'any 1988, dos dansaires del Casal –Pere Vinyals i Teresa Martínez– dirigeixen el nou Esbart de Navarcles.

Els anys noranta continuen amb la línia d'actuacions en diferents festivals dins l'Estat espanyol. La reiterada relació que estableixen en els diferents grups d'allà on participen fa que l'intercanvi d'actuacions sigui factible i constant. Així es nodreix la tradicional Mostra Oreneta d'Or.

A més de les actuacions manresanes i comarcals, i els actes socials de l'entitat, participen en les dues celebracions de la Gran Festa de la Cultura Popular Catalana, que va tenir lloc al Parc de l'Agulla (1994 i 1995). Malgrat això, el grup de dansaires grans es va reduir i les actuacions també, però l'entrada del nou director, Joan Burés Vidal, donà un nou impuls a l'Esbart per celebrar el 50è aniversari.

Així, una comissió encapçalada per Rossend Mata, com a president (que ja ho havia estat en la celebració del 25è aniversari), i formada

per Valentí Calvet, Ramon Ramonet, Ramon Guilanyà, Eva Cuadrado, Antoni Fornells, Eliseu Barandalla, Vicenç Cano, M. Alba Vall, Sílvia Solanellas, Pilar Mercadal, Josep Planell i Carme Riu, organitzaren els actes commemoratius.

El programa del 50è aniversari fou ple d'activitats. Començà amb el pregó que pronuncià Josep Ventura, al Saló de Sessions de l'Ajuntament de Manresa, el dia 19 d'abril de 1997. A més, s'organitzà una exposició amb trofeus, vestits i fotografies que rememoraren els cinquanta anys de l'entitat, recuperaren l'Aplec de les Marcetes, el dia 1 de maig, i el Festival de Primavera, al teatre Conservatori, en què participaren els dansaires de les diferents èpoques del Casal, des dels primers sardanistes i dansaires als actuals grups de petits, mitjans i grans.

El dia 21 de setembre anaren a Montserrat, feren la tradicional ofrena a la Mare de Déu durant la missa conventual, i un grup dels primers sardanistes ballaren la sardana *Dansaires manresans*, de Francesc Juanola, davant l'altar. Després de la recepció amb el pare abat, hi hagué una ballada de totes les seccions a la plaça del monestir.

Cartell del 50è aniversari

Galop de panderetes, dins l'espectacle Encontres (2008)

Suite de muntanya (10 de setembre de 2008)

A més del sopar de gala que tingué lloc per tancar la celebració de l'aniversari, hi hagué un acte molt emotiu, el dia 26 d'octubre. Al matí, feren una cercavila amb diferents grups. A la tarda, al teatre Conservatori, en el festival "Manresa Salta i Balla", participaren el grup de dansa de la Casa de Andalucía, el Grup Sardanista Dintre el Bosc, les escoles de dansa d'Olga Roig i de Julieta Soler, el Grup de Dansa Cor de Catalunya, l'Esbart Manresà i la secció gran del mateix esbart.

Amb aquest espectacle els organitzadors de l'aniversari varen sentir que havien aconseguit una fita important per a la ciutat, havien aconseguit que totes les entitats manresanes que es dedicaven a "saltar i a ballar" hi fossin presents, i tal com deia el programa "per tots junts, intentar que Manresa bategués al so de la música per ballar".

Un primer espectacle de creació pròpia, *Llunes quadrades*, fou estrenat el dia 11 de setembre de 2000, al teatre Conservatori, que l'any següent portaren de gira per Irlanda.

La nova secció "Dansa teatre" actua, l'any 2002, en la Fira de l'Aixada, dins els actes de la Festa de la Misteriosa Llum, com el Col·lectiu de Jueus de l'Aixada. Des de la seva creació han estrenat els espectacles: *Casament jueu* (2004), *Les cares de la sal* (2005), *El relligador de llibres* (2006), *Les cares de l'aigua* (2007); i *El metge jueu* (2009).

En l'actuació de la Festa Major, el 2004, dediquen un homenatge als desapareguts Joan Burés Vidal, coreògraf, i al dansaire Dani Ortiz Nicolàs. Dos anys més tard, el 26 d'agost de 2006, mor el fundador

Cercavila de la Festa Major

Francesc Oliveras. El diumenge 1 d'octubre, a la basílica manresana, tingué lloc un acte de recordança a la seva tasca i l'Esbart ballà *La moixiganga*, per l'especial predilecció que li tenia.

Des de 2008, també ballen *La moixiganga* davant de la processó de Divendres Sant, en diferents indrets de la ciutat.

El mateix any, el dia 15 de novembre, estrenaren l'espectacle *Encontres. De Casamance a Catalunya en blanc i negre*, al teatre Kursaal. És una creació en forma de diàleg entre els ritmes africans i les danses catalanes. Enguany, han estrenat el musical *Deixa't fer*, a càrrec de la secció Col·lectiu Jueus de l'Aixada.

Cal esmentar que com una altra secció del Casal, encara que més nova, va néixer la Colla de Trabucaires de Manresa, que reberen el banderí el 29 d'agost de 1982, l'endemà d'haver fet la seva primera sortida en la Cercavila de la Festa Major, i que l'any 2007 celebraren el 25è aniversari amb una significativa trobada.

L'Esbart del Casal Cultural de Dansaires Manresans d'avui s'ha adaptat als canvis socials i continua una vida artística al servei de la dansa i col·laborant en les festivitats manresanes, a més de les actuacions que tenen fora de la ciutat.

Prova d'aquesta il·lusió i impuls dels seus dirigents i dansaires és la continuada organització de la Mostra Oreneta d'Or Ciutat de Manresa, per la Festa Major, que mostra la riquesa folklòrica de la Península a partir de la relació d'intercanvi amb altres entitats.

L'ENTITAT

La presidència de l'entitat, amb les dues seccions, sardanista i esbart, ha estat de Francesc Oliveras Camps (1947-1955 i 1967-1969), Francesc Padró Domènech (1955-1957), Joan Baltiérrez Marià (1957-1959), Miquel Serramalera Matalama (1959-1966), Josep Pagès Solé (1966-1967 i 1969-1972), Josep Masuet Curtó (1969), Lluís Botifoll Traveset (1972-1973), Eugeni Vall (1973-1974, 1975-1977, 1979-1981), Fermí Bataller Rosa (1974-1975), Francesc Torra Claret (1977-1979), Guillem Delgado Soldán (1981-1983), Valentí Serra Gras (1983), Josep M. Puig Calvet (1983-1991), Joan Balcells Pintó (1991-1995), Valentí Calvet (1995-1998), Alba Vall Farré (1998-2001) Antoni Fornells (2001-2003), Pilar Vinyals (2003-2008) i Montserrat Tarrés (des de 2008).

La direcció coreogràfica, a més d'Antoni Reguant, ha anat a càrrec de Francesc Oliveras Camps, Magí Casellas Valldaura, Jordi Sallés Garnau, Teofil Ibàñez Bello, Josep Manuel Reverte Albarracin, Joan Burés Vidal, Joan Manuel Bataller Rosa, Elena Travesset Llobet, Ramon Guilanyà Grau, Dolors Jané Feixar, Sílvia Solanellas Lledó, Antoni Fornells, i Àngel Peirón Torres i Antònia Espinalt Subirana (actualment directors de l'esbart).

Han sigut col·laboradors adjunts a la sotsdirecció coreogràfica, encara que no citats exactament per antiguitat, Jaume Arnau Sala, Vicenç Cano, M. Carme Riu Fornells, Pilar Arnau Sala, Francisco Flores Lorente, Montserrat Peirón Torres, Josep Ferrer, M. Alba Vall Ferrer, Rosa Ribas Bacardit, Conxita Ribas Bacardit, M. Antònia Espinalt Subirana, Montserrat Capdevila Riu, Josep Ibern Tàsias, M. Teresa Florensa, Jordi Mercadal Olivé, Sílvia Solanellas Lledó, Jacinta Simón Renart, M. Glòria Riu Fornells, Rosa M. Trallero Garreta, Dolors Jané Feixas, Eva Cuadrado Abat, Marta Vall Armengol, Ester Jané Roman, Núria Hontecillas Corral i Laura Prada Tarrés.

Les coreografies han estat realitzades pels mestres Àngel Macià, de l'Esbart Maragall d'Arenys de Mar, Antoni Reguant Farell, Salvador Mel·lo Nicola, de l'Esbart Verdaguer de Barcelona, Eulàlia Blasi, Anna Maria Garcés i Lluís Trullàs, de l'Esbart Gracienc, Joan Burés Vidal, Elena Travesset Llobet, Jordi Sánchez Arnás i Lluís Calduch, de l'esbart Ciutat Comtal, Sílvia Solanellas Lladó i Antoni Fornells Canal.

En la part musical, foren directors Damià Rius Vilella (durant quinze anys), Salvador Juanola Reixach, Ignasi Torras Garcia, Lluís Moreno Pallí, Joaquim Voltas, Francesc Torra Claret, Àngel Noguera Alegre, Josep Padró, Jaume Mallofré Barrera i Joan Ballús; i els pianistes acompanyants foren Antoni Batista Solans, Joan Batista Solans, Manel Camp, Celeste Berengueras, Maria Josep Garriga Carné, Albert Bertral Morlius, Dolors Bonet, Joan Burés Vidal, Josep Camps Coma, Lluïsa Vinyes, Rosa M. Puigdemívol, Conxita Casas i Carme Sabaté.

Col·laboraren en l'apartat de rítmica Francesc Vila Ginfrer i una breu

intervenció de Paquita Ratés; i s'encarregaren de la dansa clàssica Eulàlia Blasi, Maria Anna Garcés, Maria Villaplana, Cristina Guinjoan i Maria Novelles, Sabina Rocamor Gimeno, Olga Roig Codina, Rosa M. Camprubí Perera i Laura Salas Verdú.

En la regidora de vestuari figuren Teresa Sallés Garnau, Maria Queralt Perramon, Dolors Casaldàliga, Ramona Tàsias, Maria Grau, Antònia Morlius, Conxita de Viñals, Rosa Vilà, Pepita Blesa, Nuri Sala i Maria Corral Martínez.

El repertori

De l'ampli repertori que interpreten, cal esmentar *Ball pla*, de Riberes del Segre; *La gala*, de Campdevàdol; *Ball del ciri*, de Castellterçol; *La morisca*, de Gurb, i *Galop de panderetes*, de València; *Ball cerdà*, de la Conca de Tremp; *Rotllet*, figurines J. Picas, d'Alinyà; *Danses*, de Vilanova; *Danses*, d'Arenys de Munt; *Nyacres*, de Roses, i *La moixiganga*, de Sitges; *L'espunyolet*, del Ripollès; *Cascavellada i Entrellissada*, del Rosselló; *L'espulsada*, del Vallès; *Contrapàs*, de Sant Genís; *El rossinyol*, del Pallars, i *La disfressada*, de Sant Vicenç dels Horts.

Més endavant, *Carnavalesca*, amb coreografia de l'Esbart Verdaguer i música de Moreno Pallí; la suite *Estudis coreogràfics sobre la mort* (formada per *La mort*, *Dansa d'eines del camp*, *Les filoses*, *Riquesa i humilitat*, *La mare i l'infant*, i *Déu per damunt de tot*) amb coreografia

Nit en blanc (10 de setembre de 2008)

de Salvador Mel·lo i música arrangada per Damià Rius; i *Estampa marinera*, basada en la cançó tradicional *El mariner* i formada per les següents danses: *Ball de petxines*, *El mocador a mig brodar* i *Corrandes*, amb coreografia de M. Anna Garcés i música arrangada per Damià Rius.

En general, les actuacions de l'Esbart estaven acompanyades per la cobla La Principal de Bages i dirigida per Damià Rius o per Salvador Juanola.

Les coreografies creades per Joan Burés són: *Galop grec* (1981), *Ball de la civada* (1981), havanera *Brau pescador*, sardana *Noies de la costa*; *Legió d'honor* (sis parelles) (Festa Major 1991), reestrena de la *Legió d'honor* (vuit parelles) (Festa Major 1994) i *El batallador* (Festa Major 1996).

Els últims espectacles interpretats han estat *Les 10 daurades*, composició creada i dirigida per Sílvia Solanellas Lledó, que acull els ballets més destacats dels últims deu anys (1995); *Llunes quadrades*, una barreja de tradició i modernitat, estrenat al teatre Conservatori l'any 2001; i *Encontres. De Casamance a Catalunya en blanc i negre*, espectacle de creació i representació de música, dansa, pintura, escenografia i vídeo que relaciona cultures tradicionals, l'africana de Casamance (Senegal) i la catalana (2008).

Encontres (2008)

FRANCESC OLIVERAS I CAMPS

(*Manresa, 11 de desembre de 1927; † 26 d'agost de 2006)

Fou una figura emblemàtica i un gran dinamitzador dins el món cultural manresà. Sardanista i membre de la Junta de la Agrupación Manresana de Folklore va crear la colla infantil Florideta, amb l'objectiu que fos la base fonamental per aconseguir una continuïtat sardanista. Començà els assajos al jardí de la piscina i després al local del Cor de Sant Josep, al carrer Na Bastardes, el novembre del 1947. Prengueren part en els concursos sardanistes de Terrassa, Igualada i Gironella. En el mes d'agost organitzà audicions de sardanes al passeig de Pere III.

De retorn del servei militar, l'agost de 1950, la colla es reorganitzà amb el nom de Petits Dansaires Manresans. Impulsaren i participaren en nombroses audicions de sardanes i diferents concursos a Granollers, Sabadell, Terrassa i el Poble Espanyol de Barcelona. L'any 1952 són acceptats com a delegació de l'Obra del Ballet Popular, de Barcelona.

Deixà l'Agrupación Manresana de Folklore el 1953, per dissidències amb els dirigents i portat, sobretot, per una visió diferent del folklore. Creà, així, una nova entitat que, a partir de 1961, es dirà Casal Cultural de Dansaires Manresans i fou un nucli aglutinador de diferents seccions, amb la finalitat d'enaltir la dansa catalana i la sardana per expressar el sentiment català.

Fou president d'aquesta entitat en diferents etapes. La deixà el 1984, però sempre en fou l'ànima i el puntal. El 1972 se li va retre un homenatge pels seus 25 anys d'esforç i de dedicació.

Va aglutinar un important arxiu de ballets, de notes folklòriques i de coreografia i una gran quantitat de fotografies i programes. Segons paraules del mateix Francesc Oliveras, "el Casal Cultural de Dansaires Manresans va trencar motlles en la concepció del folklore català".

Els altres esbarts de Manresa

Amb alguns dansaires que provenien del Casal Cultural de Dansaires Manresans, l'any 1986 es va formar una nova entitat de caràcter folklòric amb el nom de **Grup de Dansa Cor de Catalunya**. L'objectiu era ensenyar, divulgar i difondre la dansa en general i el folklore català en particular. La primera actuació fou el dia 1 de maig de 1987, a Fonollosa, i després varen actuar el 22 de maig en l'acte inaugural de la fira ExpoBages, interpretant tres danses: *Ball del córrer*, *L'espunyolet*, i *Suite de muntanya*; n'era el director artístic Josep Manuel Reverte.

Des de llavors, han estat responsables de la direcció artística Josep Ferrer, Jordi Sanchís, Anna Prunés, Carles Martínez, Albert García i Valentí Tatjé. Actualment la directora és Mònica Clarena, la qual és també autora de les darreres coreografies de producció pròpia. També han tingut algunes col·laboracions puntuals de professionals, com Albert Sans (de l'Esbart de Rubí), Joaquim Navarro, Miquel Ramon i Enric Llorc. L'entitat ha tingut dos presidents, Josep Ferrer Travé durant els primers onze anys, i continuant la seva tasca l'actual dirigent Avel·lí Clarena.

Terra Nostra, basat en la *Sardanov* de Santi Arisa

De les actuacions realitzades els primers anys, destaquem la del dia 13 de juliol de 1996, en la festa del desè aniversari, al teatre Conservatori, on presentaren una dotzena de danses entre les quals hi havia l'estrena de *Marineries*. En aquest acte també feren un reconeixement als altres dos esbarts manresans, l'Esbart Manresà de l'Agrupació Cultural del Bages i el Casal Cultural de Dansaires Manresans, que ballaren junts per primera vegada dalt d'un escenari. Dues parelles de cada esbart escenificaren la sardana *Les noies de la Costa*, amb coreografia de Joan Burés.

L'any 2002 estrenaren, a Manresa i després a Rajadell, un nou muntatge, *Foc en dansa*, que explica, en clau de dansa, una història mitològica basada en la música i els personatges del Correfoc de Manresa; amb música original de Jordi Badia, coreografia de Mònica Clarena i sota la direcció artística d'Enric Llorc. El programa deia: "Foc en dansa ens mostra, mitjançant la dansa, aquells sentiments, emocions i sensacions que desperten les feres i el seu món mitològic".

El 2003 estrenaren *Record d'un temps*, basat en música tradicional de les illes Balears, que combina dansa i text recitat. El 2007, *Terra Nostra*, homenatge a la Sardana a partir de la *Sardanova* de Santi Arisa, i *L'envelat*, que recorda les músiques típiques de les festes majors de poble (2009).

Des de 1990, participen en les Jornades Internacionals Folklòriques, que organitza Adifolk, i també han fet ballades a l'estranger en l'Aplec Internacional de la Sardana i Mostra de Grups Folklòrics a Tolosa (França), a Alessandria i Florència (Itàlia) i a Innsbruck (Àustria), a més de diferents actuacions a Catalunya. Cada any fan una actuació dins els actes de la Festa Major.

A començament del segle XXI neix un nou esbart. El dia 2 de març de 2006, Maria Carme Riu Fornells, Xavier Chaparro Moreno i Imma Martínez Teixidor varen fundar l'**Associació per la Dansa Estudi Folck** (amb alguns dansaires que provenien del Grup de Dansa Cor de Catalunya), sota la direcció de Carme Riu i la direcció artística i les coreografies de Xavier Chaparro. Per ells la dansa és "una altra manera de parlar".

El repertori és molt ampli, des del *Ball de Sant Ferriol* al *Contrapàs de la pau*, majoritàriament balls de música tradicional i la resta de nova creació. L'interès principal és ensenyar i divulgar les danses, sobretot la més contemporània d'arrel tradicional, encara que també ballen danses d'arreu del món.

Participen en festivals internacionals i a la Festa Major. A la Fira de l'Aixada actuen amb l'espectacle *Danses joglaresques*, des de 2007.

Ball de la civada

També fan intercanvis culturals i folklòrics amb grups nacionals i internacionals.

Una data important va ser el 28 de desembre de 2007, que estrenaren l'espectacle *Camí d'arrels*, basat en les vides d'aquells que es veuen obligats a abandonar la seva terra i la seva gent, dedicada als immigrants que vingueren a Catalunya els anys quaranta i com a homenatge a Concepción Moreno Domenech. El guió és de Xavier Chaparro, la direcció coreogràfica de Leo Quintana i la direcció artística de Carme Riu i Xavier Chaparro, amb textos de Laura Espinosa Martínez i Laura Valls Cassí. La música és d'*Ambulància irlandesa* i *Jarcha* (grups de folk andalus), *Andana i Bitayna* (grups de folk catalans), *Música nostra* (grup de folk mallorquí), i *Tom Bombadil* (grup de folk valencià).

Les escoles

Els esbarts, de forma altruista, ensenyen i divulguen les danses i els ballets tradicionals catalans, anomenats també ballets populars. Però també hi ha l'anomenat ballet acadèmic, que tracta de la dansa escènica, seguint una terminologia internacional i un grau d'especialització.

Manresa també té una llarga tradició d'escoles de dansa escènica, originàriament dedicades a l'ensenyament de la dansa clàssica, i que amb el pas dels anys han anat ampliant els repertoris. Per tant, no poden faltar quan es parla de la dansa.

Abans, però, cal esmentar una altra entitat, l'Orfeó Manresà, que realitzà una significativa activitat relacionada amb la dansa i estretament lligada a la cançó: la **Gimnàstica rítmica** que impulsà Joaquim Pecanins amb el grup de petits cantaires de l'Orfeó Manresà, seguint el nou mètode de Jaques Dalcroze, implantat a Catalunya pel mestre Joan Llongueras. A partir de 1913 Pecanins –que fins i tot va anar a Helle-rau (Alemanya) per veure els festivals que realitzava Dalcroze– va seguir aquest mètode basat en cançons amb gestos. Realitzada durant tota l'etapa de director de l'Orfeó, fou ajudat per Miquel Caellas i Rosa Miró, que ho varen aprendre en un curs organitzat al Palau de la Música Catalana. Realment fou una novetat i moltes persones que l'havien seguit en la seva infantesa en guarden un gran record.

Orfeó Manresà. Interpretació de *La caseta tota petita*

Instituto Eurítmico

Seguint un altre estil però dins de la rítmica, va sorgir, a començament dels anys cinquanta, l'**Instituto Eurítmico P.R.E.O.P.P.**, que feia formació corporal a través de la música, i que va continuar actiu fins l'any 1978. No es tractava d'una escola pròpiament de dansa, sinó d'una escola de gimnàstica estètica mitjançant la dansa, per aconseguir una completa harmonia en el cos.

L'equip docent estava format per Paquita Ratés, professora d'educació física i instructora de dansa; Esther Oliveras, diplomada en psicomotricitat i rítmica, i de la part musical, se n'encarregava la professora de música Pepita Prat. Més endavant s'hi incorporà la professora Pepita Sisteró, que també donava classes al col·legi Ave Maria.

Cada any, a l'entorn de la festivitat de Sant Joan, organitzava un tradicional festival de dansa, a la sala d'actes del col·legi La Renaixença, i més endavant a la Sala Ciutat, adreçat principalment a familiars i amics de les alumnes, amb un repertori bàsicament d'obres de danses clàssiques. Entre les coreografies pròpies, cal destacar *La niña dormida en el bosque*, per la secció infantil (de 3 a 7 anys), que s'estrenà l'any 1954.

De l'Escola de Dansa Clàssica del Casal Cultural de Dansaires Manresans va sorgir la ballarina Olga Roig Codina, que començà els seus estudis l'any 1955 amb Paquita Ratés. A partir de l'any següent va seguir amb Sabina Rocamor i des de 1965 amb els mestres Joan Magriñà, director del Ballet del Liceu, i Joan Tena, i aconseguí la titulació de Teaching Certificate Specialising, de la Royal Academy of Dancing. A més, és membre de l'Associació de Professors de Dansa i de l'Associació de Professionals de Dansa de Catalunya.

L'**Escola de Ballet Olga Roig**, fundada l'any 1967, fou pionera a la ciutat, és la primera escola que trobem dedicada exclusivament a la dansa clàssica (des de 1970 al carrer Sant Miquel, i a partir de 1975

El llac dels cignes, Escola de Ballet Olga Roig

al carrer Sant Francesc, núm. 11). Els alumnes realitzen cursos de ballet clàssic seguint el sistema Royal Academy of Dance, i fent la preparació per als exàmens des de Primary fins a Advanced; imparteix també classes de dansa contemporània, creativa i moderna.

En temps passats, quan les classes eren amb música de piano en directe, va comptar amb la col·laboració d'Isabel Kaisser, Pepita Sisteró, Rosario Carné, Josefina Alavedra, Dolors Torra i Anna M. Bosa.

Olga Roig ens diu: "La dansa és una part molt important de la meua vida, una passió i un somni", per això la finalitat de l'escola és ensenyar i donar a conèixer la tècnica clàssica, per formar nens i nenes com a persones que estimin la dansa, i per tenir possibilitats de ser ballarines amateurs o professionals.

Anualment organitzen un festival de ballet, amb coreografies històriques i també de la mateixa directora o de les seves mestres col·laboradores. Una data important va ser la del 40è aniversari de l'escola, el 14 de juny de 2007, perquè les alumnes van oferir un festival d'homenatge a la directora, amb una projecció visual de tots els anys d'ensenyament. Realment cal destacar la llarga tasca educativa d'Olga Roig a favor del ballet i de la dansa, que ha arribat a diverses generacions.

Fruit sobretot de l'empenta artística d'Olga Roig, i al costat d'Anna Bach, Laura Bataller i Loli Rubio, el setembre de 1994, formen el grup

Ballet Jove Manresa

de dansa amateur **Ballet Jove Manresa**, amb alumnes de 18 a 30 anys, que ja havien fet els seus estudis de dansa o estaven en l'últim curs. Aquest grup dóna oportunitats als ballarins i fa de pont entre la dansa amateur i la professional.

La primera actuació que realitzaren fou el dia 5 de maig de 1994, en el teatre Conservatori, amb l'espectacle *Un pont de mar blava*. Des de llavors han fet diferents actuacions, amb *Les quatre estacions*, de Vivaldi; *A tempo*, amb coreografia de Rodolfo Castellanos; *Petjades*, amb música de Manel Camp, *El corsario* o *Camí de sentiments*, que interpretaren en el teatre Kursaal el dia 22 d'abril de 2007. També participen en el festival del Dia Internacional de la Dansa, que s'organitza a Manresa.

Escola Ana Dolores

A partir de 1974, sorgeix la pionera en dansa clàssica espanyola, l'**Escola Ana Dolores**, que portava el nom de la seva directora coreògrafa Ana Dolores Balcells, al costat del també professor Josep Manuel Reverte. Primer ocuparen un espai dins el Casal Cultural Dansaires Manresans, i el 1976 inauguren local propi al carrer de les Piques, núm. 4, on varen tenir l'activitat amb una gran quantitat d'alumnes fins l'any 1989. També impartien classes de ballet clàssic.

Aquestes primeres professores han fet escola a la ciutat, han estat un nucli important en la formació

de ballarines, que després s'hi han dedicat professionalment o que s'han decantat en el camp de l'educació.

Més endavant neix l'**Escola de Dansa Julieta Soler** fundada, l'any 1989, per Julieta Soler Golobart. En el local situat al carrer del Cos, núm. 11, prepara per als exàmens de la Royal Academy of Dance, de Londres, i també ensenya flamenc, *funky* i *hip-hop*.

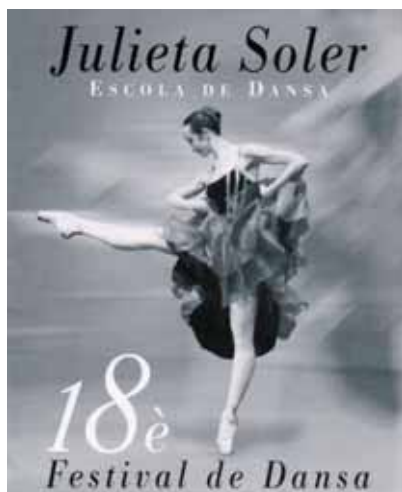
Els grups que forma assisteixen a competicions de *hip-hop* i a concursos de coreografies, i han aconseguit diferents premis com el d'aquest any, a Tarragona.

La finalitat de l'escola és educar i formar nen i nenes en la música i en la dansa clàssica per arribar a estimar la dansa, per viure-la i gaudir-ne. Per Julieta Soler, "els assajos són cercar la perfecció del moviment fins aconseguir-lo".

La professora Maria Roser Soler i Esmet, titulada per la Royal Academy of Dance de Londres, va fundar l'**Escola de Dansa Roser** l'any 1998. Situada al carrer de les Piques, núm. 2, en el mateix indret on hi havia l'Escola de Maria Alba Sánchez (amb curta activitat), i abans la d'Ana Dolores.

Per Maria Roser Soler "la dansa és una manera d'expressar el sentiment amb el moviment del cos acompanyat de música. Així, amb la dansa, s'arriba a la bellesa visual del cos en un espai". És l'autora de les coreografies que interpreten i cada any tria el repertori.

L'ensenyament que ofereix segueix el mètode Cecchetti, el rus Vaganova i els de la Royal Academy of Dance de Londres. També ensenya castanyoles de concert, dansa jazz, dansa contemporània, claqué, llenguatge musical i altres disciplines del cos, com *pilates*.

Cartell de l'Escola de Dansa
Julieta Soler

Escola de Dansa Roser

Dia Internacional de la Dansa. Festival a la plaça de Sant Domènec (2009)

Aquestes escoles que estan en plena activitat, com la de l'Olga Roig, la de la Julieta Soler i la de la Maria Roser Soler, generalment realitzen diferents actuacions durant el curs, col·laboren en esdeveniments de la ciutat, en festivals benèfics, en festes de les associacions de veïns, etc., a més del tradicional festival de final de curs, que abans realitzaven en el teatre Conservatori i que, des que es va restaurar, el presenten en el teatre Kursaal.

Per altra banda, diferents escoles de la ciutat, al llarg del temps, també han ensenyat dansa com una assignatura dins el programa escolar d'ensenyament primari i secundari o, majoritàriament, dins les activitats extraescolars, d'una manera més o menys intensa. Com és el cas de l'antiga escola Badia-Solé, de l'escola de les Germanes Dominiques, o del col·legi Ave Maria.

Actualment, potser la que ensenya dansa amb més intensitat és l'**Escola Joviat**, com a activitat extraescolar, amb un repertori de música clàssica i moderna. Per la directora Paquita Borjas, "la dansa dona forma al llenguatge corporal des de la creació de moviments, i és una eina per comunicar-se i expressar emocions i relacionar-se, agafats de la mà, amb la música".

DIA INTERNACIONAL DE LA DANSA

Totes les escoles de dansa solen participar en la celebració d'aquest **Dia**, el dia 29 d'abril, que està marcat amb la finalitat de promoure aquesta realització artística i apropar-la a la ciutadania.

A Manresa, des de 1997, promogut per Olga Roig, amb la col·laboració de l'Ajuntament, se celebra el primer dissabte a l'entorn d'aquesta data, a la plaça Sant Domènec i voltants. Al matí, es fan tallers per fer visibles les diferents modalitats de dansa. A la tarda, s'ofereix un festival amb la participació de diferents escoles de Manresa. Des de 2003 l'organitza l'Associació Bages Dansa.

Des de 2001 també hi participen escoles de la comarca, generalment són les de Sallent, Santpedor, Súria, Sant Vicenç de Castellet, Navarcles i Sant Joan de Vilatorrada.

En algunes edicions del festival del Dia Internacional de la Dansa també hi participa l'**Associació Catalana de Dansa Lliure**, fundada l'any 1989 per la professora Amèlia Alvera, educadora en tècniques corporals per a la salut i professora de dansa lliure, ioga i consciència corporal. Encara que actualment té la seu social a Berga, realitza la seva activitat en diferents indrets de Manresa: a les aules de cultura, a l'IES Lluís de Peguera, als centres cívics, al casal de joves La Kampana, a l'Alberg de Joventut, etc., oferint cursos intensius per difondre el mètode de dansa lliure de François Malkovsky.

Associació Catalana
de Dansa Lliure

A la ciutat de Manresa també s'ha desenvolupat, des dels anys noranta, un altre sector educatiu dedicat als balls de saló. Tots els directors de les tres escoles existents, que organitzen competicions a escala nacional i internacional, remarquen que el ball, en àmbit de competició, és un esport, i requereix una gran dedicació i disciplina.

Escola Frak Manresa de balls de saló

La primera escola de balls de saló fou **Frak Manresa**, dirigida per Albert Mota i Joana Subirana, fundada l'any 1993; dedicada principalment al ball de saló en parella, des d'un vessant social pel simple plaer de ballar i des de la competició, tractant el ball com un esport.

Els directors de l'escola, a més d'un considerable currículum de competicions i exhibicions tant en territori espanyol com a l'exterior, són professionals del ball de saló, titulats per l'Asociación Española de Profesores de Bailes de Salón y Deportivo (AEPBS) i jutges internacionals per la WDDSC (World Dance Council), i col·laboren, també, en diferents mitjans de comunicació relacionats amb el món del ball i en el programa de TVE *Mira quién baila*, fent de jurat. Organitzen diverses competicions de ball esportiu de caràcter estatal i, anualment, dues competicions d'abast nacional amb el nom de Trofeu Frak Manresa.

A més, Joana Subirana, sensible a la problemàtica que tenen els malalts mentals, també els hi dona classes, a fi d'aconseguir millores en la seva rehabilitació.

Una segona escola dedicada a l'ensenyament i la pràctica del ball de saló, en les dues modalitats, social i de competició, és **Swing Manresa**, fundada pels germans Jesús i Karina Rubio, l'any 1994. El seu lema és: "El ball crea confiança en un mateix, força de voluntat i autodisciplina". Un ampli equip de professors d'alt nivell preparen les parelles per competir, i assoleixen resultats excel·lents, tant a escala nacional com internacional.

Els germans Rubio varen competir des de 1992 a 1998, i foren la primera parella del rànquing espanyol. El 1995 foren campions d'Espanya en modalitat de llatí, i Karina Rubio també ha estat campiona d'Espanya en la modalitat de balls llatins formant parella amb Eduard Casasampere (1999 i 2000) i amb Mauro Rossi (de 2001 a 2005).

Cal remarcar que els dos germans, Jesús i Karina, varen ser dansaires de l'Esbart Manresà durant anys (en especial Jesús, que també en fou director), fins que es varen dedicar professionalment als balls de saló. Són membres de la Federació Catalana de Ball Esportiu (FCBE), de l'Asociación Española de Baile Deportivo y de Competición (AEBDC) i de la International DanceSport Federation (IDSF).

Amb la col·laboració de l'Ajuntament de Manresa, organitzen campionats, com el Campionat d'Europa de Ball Llatí (2002), el Campionat d'Espanya de Ball Llatí (2003) i anualment, des de 2005, el Trofeu Ciutat de Manresa.

La tercera escola de balls de saló fou fundada, el 1997, per Joan Cayuela i Màrcia Cecchini. Des de 2007, quan Màrcia Cecchini deixà l'escola, passà a dir-se **Club de Ball Esportiu Manresa (CBE Manresa)**, i forma part de la Federació Catalana de Ball. Des de llavors, la direcció artística i les coreografies són de Joan Cayuela.

Els bons resultats en competicions que varen anar obtenint, els varen decantar cap a una escola exclusivament dedicada a la formació de ball esportiu de competició, impartint classes particulars a parelles de competició d'alt nivell, i deixaren el ball d'àmbit social. Anualment organitza diferents competicions.

Després d'aquest apartat dedicat a les escoles, cal esmentar altres entitats que tenen un caire lúdic i amb uns objectius diferents, que també ensenyen danses però sense el rigor d'un ensenyament més o menys reglat, i amb un repertori completament diferent.

És el cas de **Cos i Dansa. Estudi de dansa i tècniques corporals**, que organitza

Escola Swing Manresa de balls de saló

Club de Ball Esportiu Manresa

tallers relacionats amb un món interior; de l'**Escola de dansa oriental Yamila**, dedicada especialment a ensenyar els balls orientals; del **Grup de Ball de la Casa de Andalusia** i el grup **Montse de Luna**, dedicats a un repertori de flamenc, castanyoles, etc.; del **Grup en Dansa (Danses del món)**, que apropen un repertori de danses de la Mediterrània, o dels grups sorgits de les associacions de veïns, com la del barri Vic-Remei, que organitzen tallers de *country*, i que fan també actuacions en diferents esdeveniments i festes.

Cos i Dansa. Estudi de dansa i tècniques corporals

L'activitat de **Cos i Dansa. Estudi de dansa i tècniques corporals** va néixer amb l'objectiu principal d'oferir un pont entre la via lúdica i la via corporal, com ens indica el seu director i fundador Joan Pons Font. En la primera etapa, l'any 1994, va organitzar tallers de ball i xerrades-col·loqui, amb el lema "Balla i deixa anar les preocupacions, et sentiràs molt millor!". A partir de l'any 2000, els tallers són per aprofundir en el mètode dels Circuits Corporals, en col·laboració amb professionals independents en diferents disciplines relacionades

indirectament amb el fet corporal. D'aquí sorgiren dos cursos escolars amb interacció del cos en el massatge, en la dansa, en l'escriptura, en la pintura i amb tota mena de balls, des dels clàssics fins al llatins, de parella fins als tradicionals-populars. Des d'aquest curs s'hi afegeix una triada de tallers saludables "corpora-Training-grupal", que inclou el cos (C), el moviment (M) i el ball (B).

Cal destacar que durant aquests quinze anys hi han passat nombrosos professionals, com Béatrice Lavielle, Alberto Caballero, Mónica Lilián Cano, Jaume Sánchez, Isabel Reyes "Yamila", Laura Bataller, Dámaris Olaya, Miguel Angel Peidro, Luciana Losada, Davinia Calveras, i col·laboracions puntuals de Claudia Teresa Naranjo (grup de ball Palo q'sea) i Àngels Riba, entre d'altres.

Amb un repertori dedicat principalment a la dansa espanyola i flamenca, es formà el **Grup de Ball de la Casa de Andalusia a Manresa**, fundada l'any 1978. Molt aviat va organitzar un grup de ball per participar en les festes i les activitats que organitzaven per seguir les arrels de persones d'aquella procedència. Començaren amb el professor de sevillanes Joan Pedro Reche. L'any 1984 entrà com a professora Pepi

Grup de Ball de la
Casa de Andalucía

Portales Barroso, que encara en porta la direcció, i també hi hagueren les professores Maria Montserrat Circuns i Montserrat Peirón Torres. Com a repertori segueixen totes les diferents danses que formen el flamenc, sobretot sevillanes i, des de fa uns anys, també ballen la dansa del ventre a través de la música *andalusí*. El mètode emprat es basa en el moviment i l'expressió corporal, a partir d'un procés d'aprenentatge que segueix, bàsicament, la transmissió de la cultura andalusa.

Actualment tenen quatre grups: "Raíces andaluzas" (secció infantil), "Al Andalus" i "Azabache" (juvenils) i "Embrujo andaluz" (grans). Principalment fan actuacions en festivals per als socis de la mateixa entitat i en intercanvis amb grups d'entitats semblants d'arreu de Catalunya. Cal remarcar les actuacions del Dia d'Andalusia (festivitat que se celebra a l'entorn del dia 28 de febrer) i el diumenge de la Festa Major, a la plaça Major. També participen en el festival d'homenatge a la gent gran de l'entitat, que un dissabte de novembre organitzen en el teatre Conservatori.

En referència a les actuacions, cal remarcar que, l'any 1996, el grup "Embrujo Andaluz", dirigit per Maria Montserrat Circuns, va actuar a la Gimnastada de Berlín cada tarda, després de les proves gimnàstiques, convidats per Francesc Martínez Vilaseca, director del gimnàs Claret-Gyc i membre del Comitè Internacional de Gimnàstica.

Montserrat Circuns

El **Centro Cultural de Andalucía en Manresa** és una altra entitat que, des de fa uns anys, de forma permanent i al llarg del curs escolar realitza classes de flamenc, de guitarra flamenca, a més del *coro rociero Yerbagüena*, al Centre Cívic Joan Amades. Aquests cursos s'incorporen a l'oferta de les Aules de Cultura de l'Ajuntament de Manresa. També participen en els actes del Dia d'Andalusia a Manresa.

La finalitat dels grups és aconseguir la cohesió cultural i social entre els membres que conformem el grup i, alhora, transmetre la riquesa patrimonial que té la cultura andalusa que es mostra a través del ball, i també a manera d'intercanvi intercultural entre la cultura catalana i l'andalus.

Grup Montse de Luna

A més de la tasca docent que va dedicar a la Casa de Andalucía, Maria Montserrat Circuns Marsinyach va organitzar, l'any 1996, el **Grup Montse de Luna**, com a grup estable, amb un repertori dedicat, principalment, a la dansa clàssica espanyola, amb castanyoles, mantó, ventall, rumbes, sevillanes i flamenc per realitzar actuacions. És autora de la majoria de coreografies que balla.

Circuns va tenir la primera formació a l'escola d'Ana Dolores i Josep Manuel Reverte, és diplomada en ballet clàssic (Madrid 1992) i dansa clàssica espanyola i flamenc (Sevilla 2001), a més dels diplomes de la Royal Academy of Dancing de Londres (1988), i de l'Acadèmia de l'Òpera de Kiev (2003). I té una llarga carrera d'actuacions en diferents localitats de Catalunya, de l'Estat espanyol i d'Europa, com a ballarina solista i en grup. Durant quatre anys va formar part com a ballarina solista de la Companyia de Ballet Clàssic de Barcelona i també de l'escola de Pilar Martínez, d'Arenys de Mar, entre altres.

Amb un altre caire i amb un repertori diferent, va néixer **Grup en Dansa (Danses del Món)**, l'any 1994, en el poble bagenc de Castellgalí. La fundadora i directora Mercè Jalmar (i amb Esther Vilarnau en els primers temps) tenia l'interès de donar a conèixer danses folk de tots els països, com una manera col·lectiva de ballar amb els nouvinguts. El primer objectiu era fer un taller obert a totes les edats com a mitjà de

Grup en Dansa (Danses del Món)

comunicació, convidant els veïns i les persones de fora del poble per ballar, conjuntament, les diferents danses del món.

A partir de 1995, el grup fa un taller de danses d'arreu del món a Manresa, que formava part de les activitats de l'Associació de Veïns Vic-Remei, i encara continua. Des de llavors, al pati de l'edifici de Casa Caritat, s'ha consolidat un grup de persones que es troben per dansar, cada segon dissabte de mes, de 6 a 8 del vespre. Generalment es balla amb so enregistrat, però dues vegades l'any es balla amb un grup en viu.

Segons Mercè Jalmar, la finalitat "és crear vincles entre les persones que ens trobem per dansar; gaudir i compartir una activitat lúdica i col·lectiva; escoltar i ballar músiques de diferents països del món per donar a conèixer la riquesa i bellesa musical que totes contenen; aprendre a ser tolerants i respectar tant la diversitat de músiques i ritmes, com les persones diferents que ens trobem per dansar; unir-se a la gent d'altres països a través de les seves músiques; alhora que és una activitat d'exercici físic i terapèutic".

Bibliografia

AMADES, Joan. *Gegants, nans i altres entremesos*. Palma de Mallorca. Barcelona: José J. De Olañeta, 1983.

ANGUELA, Antoni; COSTA, Roger; GARRICH, Montserrat; PALOMAR, Salvador; REXACH, Roser i SOLER, Joan. "La dansa popular d'arrel tradicional". A: *Tradicionari*. Vol. 6. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2006.

BALLÚS CASÒLIVA, Glòria. *Guia de Festes del Bages*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages, 2000.

– *El Centre Excursionista de la Comarca de Bages: 1905-2005. Cent anys de vida musical*. Manresa: Centre Excursionista de la Comarca de Bages, 2006.

CAPDEVILA PLANS, Jaume [et al.]. *El patrimoni festiu de Manresa. La Imatgeria*. Manresa: Ajuntament de Manresa, 2007. (Col·lecció Patrimoni Festiu; 2)

CAPMANY, Aureli. *La Dansa a Catalunya*. Vol. i. Barcelona: Barcino, 1930.

– *La dansa a Catalunya*. Vol. ii. Barcelona: Barcino, 1953.

– *El ball i la dansa popular a Catalunya*. Barcelona: Millà, 1948.

COLOMER BARTROLÍ, Mercè, coord.; *1 any x 100. Recull dels actes celebrats amb motiu del Centenari dels Esbarts Dansaires (1901-2001)*. Barcelona: Agrupament d'Esbarts Dansaires, 2003.

COSTA SOLÉ, Roger. *Cien años de Esbarts. Orígenes y desarrollo del proceso de folklorización de la danza popular en Catalunya*. CIOFF España. Ciudad Real: Lozano Artés Gráficas, 2005.

CRIVILLÉ I BARGALLÓ, Josep. *Música Tradicional Catalana. iii. Danses*. Barcelona: Clivis, 1983.

GARRICH RIBERA, Montserrat. *L'obra d'Aureli Capmany. La mirada a Tarragona*. Tarragona: El Mèdol, 2005.

GARRICH RIBERA, Montserrat [et al.]. *Aportacions a la dansa catalana. Trobada d'inèdits, inpublicats i publicats*. Barcelona: Esbart Català de Dansaires, 2008.

JÓDAR JEREZ, Carles i TORRAS SERRA, Marc. *El patrimoni festiu de Manresa. El Correfoc*. Manresa: Ajuntament de Manresa: Centre d'Estudis del Bages, 2006. (Col·lecció Patrimoni Festiu; 1).

- JUAN I NEBOT, M. Antònia. *Dansa Tradicional Catalana*. Sant Cugat del Vallès: Amèlia Romero, editora, 2002. (Col·lecció Els llibres de la Frontera).
- MASSA I PUJOL, Pompili, i TORRES I GRANGE, Jordi: *Joan Rigall (1885-1960). El «senyor» dels mestres de dansa*. Trencadansa 4. Barcelona: Agrupament d'Esbarts Dansaires. 2006.
- PUJOL, Francesc i AMADES, Joan. *Diccionari de la Dansa, dels Entremesos i dels Instruments de música i Sonadors*. Vol. I. Barcelona: Impremta Elzeviriana i Llibreria Camí, 1936, p. 437-454.
- SARRET I ARBÓS, Joaquim. *Ethologia de Manresa*. Manresa: Impremta de Sant Josep, 1901.
- *Història de l'Estat polític-social de Manresa*. Vol. v. Manresa: Impremta de Sant Josep, 1924. Facsímil. Manresa: Caixa Manresa, 1987, p. 140-141. (Col·lecció Monumenta Historica Civitatis Minorisae).
- SOLER Y CAMILLO, Frederich. *Etimologia del nom Manresa. Costums manresanas*. Manresa: Estampa de Lluís Roca y Pla, 1901. [Treball premiat en el certamen literari celebrat a Manresa el 27 de maig de 1901]
- TORRAS SERRA, Marc. *Manresa. Festes i tradicions*. Manresa: Ajuntament de Manresa, 1990.
- *La geganta Pubilla de Manresa. 1951-2001*. Manresa: Ajuntament de Manresa, 2001.
 - *El patrimoni festiu de Manresa, La Festa*. Manresa: Ajuntament de Manresa, 2008. (Col·lecció Patrimoni Festiu; 3).
- VALLVERDÚ ROMA, Àngel i ROVIRA FERRÉ, Robert. *Les músiques del Ball de Bastons i el seu context*. Valls: Cossetània Edicions, 2005.

Agraïments

La realització d'aquest llibre ha estat molt laboriosa. La dansa és viva i són moltes les persones que són o han estat dansaires, directius de les entitats, o senzillament espectadors.

És, també, un tema molt ampli per la important quantitat d'entitats que hi ha a Manresa relacionades amb la dansa, i són moltes les vicissituds que han patit i les activitats que han realitzat durant aquests anys.

Aquesta publicació s'ha fet consultant diaris, programes i la documentació de les entitats, a més del treball de camp amb entrevistes a persones que han tingut un pes important en relació a la dansa a Manresa i a les directores i directors de les escoles de dansa i balls de saló.

Agraeixo a totes les persones que m'han dedicat la seva atenció i m'han donat informació, i especialment a Juli Sanclimens, Antoni Navarro, Vicenç Orriols, Nuri Uró, Joan Manel Miquel, Montserrat Tarrés, Eva Cuadrado, Fina Espinal, Joan Ballús, Emilia Patisme, Núria Soler, Epifania Ramírez, Josep Manuel Reverte, Pilar Arnau, Ignasi Torras, Montserrat Garrich, Mercè Argemí, Marc Torras, Jordi Torné i Maricarmen Gómez Muntaner. I als col·laboradors d'aquesta publicació, Ramon Riu, Genís Sáez i Juan Damián Martínez.

Ball Pla de Sant Mateu

Índex

Salutació, <i>per Josep Camprubí</i>	7
La dansa a Manresa, una il·lusió compartida, <i>per Ignasi Perramon</i>	9
Ballar i fer ballar, <i>per Ramon Fontdevila</i>	11
 Introducció	 13
 Les danses i els balls	 17
Les danses antigues	18
La sardana	23
Balls de la imatgeria i del bestiar del Correfoc	29
 Els esbarts	 35
Esbart Manresà	36
Agrupació de la Dansa	69
Esbart Dansaires Manresans	73
Els altres esbarts de Manresa	88
Grup de Dansa Cor de Catalunya	88
Associació per la Dansa Estudi Folck	89
 Les escoles	 91
Gimnàstica rítmica de l'Orfeó Manresà	91
Instituto Eurítmico	92
Escola de Ballet Olga Roig	92
Ballet Jove Manresa	94
Escola d'Ana Dolores	94
Escola de Dansa Julieta Soler	95
Escola de Dansa Roser	95
Dansa a l'Escola Joviat	96
Dia Internacional de la Dansa	97
Associació Catalana de Dansa Lliure	97

Frak Manresa	98
Swing Manresa	98
Club de Ball Esportiu Manresa	99
Cos i Dansa	100
Casa de Andalucía en Manresa	100
Centre Cultural de Andalucía en Manresa	102
Grup Montse de Luna	102
Grup en Dansa (Danses del món)	102
Bibliografia	105
Agraiments	107

esbart manresà
de l'Agrupació Cultural del Bages

Amb el suport de

Generalitat de Catalunya
**Departament de Cultura
i Mitjans de Comunicació**

ceB

Centre d'Estudis del Bages

ISBN 978-84-92811-06-9

9 788492 811069